

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- СУСПІЛЬНА ДУМКА

∨ *Як в Україні та світі впроваджують штучний інтелект у судове адміністрування*

∨ *Повоєнні вибори в Україні: підготовка та ключові питання*

- ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

∨ *Суд настільки сильний, наскільки захищена його найслабша ланка*

№ 2 лютий 2026

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА
СЛУЖБА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ (СІАЗ)

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 2 (141) 2026**

(01 лютого -28 лютого)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРЬ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

Н. Кушакова-Костицька, пров. наук. співроб. Інституту правотворчості
та науково-правових експертиз НАН України;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2026

Київ 2026

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНА ПОДІЯ	3	ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	31
НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....	4	ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР	
КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	10	<i>Барсук М.</i> Суд настільки сильний, наскільки захищена його найслабша ланка .	36
Строки звернення до суду у 2026 році: аналіз правових позицій	15	<i>Отрош І.</i> Непередбачувана «передбачуваність» від ВП ВС: новий стандарт відступу від правової позиції	38
СУСПІЛЬНА ДУМКА		<i>Гвоздій В.</i> Без консультацій з адвокатурою реформа конституційного інституту перетворюється на помилку.....	44
<i>В. Якуша</i> , Закон і Бізнес: Асистент без мантії. Як в Україні та світі впроваджують штучний інтелект у судове адміністрування	18	<i>Гарань О.</i> «За народною ініціативою»? Так це ще Медведчук намагався зробити.....	45
<i>М. Шашкова</i> , Укрінформ: Повоєнні вибори в Україні: підготовка та ключові питання	20	НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	47
<i>П. Андрющенко</i> , Лівий Берег: Референдум без людей. Це рішення чи ампутація?.....	23		
<i>Н. Карбунар</i> , Главком: Чи може Україна віддати Росії території в обмін на мир? Дипломат розтлумачив норми Конституції .	24		
<i>І. Ведернікова</i> , Дзеркало тижня: За склом: переговори без фіналу, вибори без миру?	25		

ІСТОРИЧНА ПОДІЯ

День Героїв Небесної Сотні

20 лютого щорічно відзначається День Героїв Небесної Сотні згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року № 69/2015 «Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні».

20 лютого 2014 року в середмісті столиці України загинула найбільша кількість осіб – 48. Їх разом з іншими 54 загиблими та смертельно пораненими учасниками мирних протестів упродовж зими 2013–2014 років і п'ятьма активістами Майдану, які загинули навесні 2014 року, відстоюючи демократичні цінності та територіальну цілісність України, назвали Героями Небесної Сотні.

Події того дня стали кульмінацією Революції Гідності. За неповернення до пострадянської моделі відносин між владою та суспільством, відмову від «багатовекторності» у зовнішньополітичному курсі, утвердження розвитку України як демократичної європейської країни заплачено дуже велику ціну – людські життя.

Із метою вшанування пам'яті громадян, які загинули під час Революції Гідності у боротьбі за ідеали демократії, права та свободи людини, європейське майбутнє України, завдяки яким було змінено хід історії нашої держави, встановлено День Героїв Небесної Сотні.

Пам'ять про подвиг Небесної Сотні вшановується під гаслом «Вдячні за свободу!»

Свобода – фундаментальна характеристика людського існування, це можливість вільного вибору та усвідомлення власної відповідальності за цей вибір. Герої Небесної Сотні зробили свій вибір – виборювати свободу та гідність, віддавши за це життя. Вони загинули за те, щоб Україна розвивалася як вільна демократична держава.

День Героїв Небесної Сотні покликаний увічнити людську, громадянську і національну відвагу та самовідданість, силу духу і стійкість громадян, завдяки яким змінено хід історії нашої держави, гідно вшанувати подвиг

загиблих за ідеали демократії, права і свободи людини, європейське майбутнє України.

Це – день жалоби, оскільки він пов'язаний із загибеллю громадян під час Революції Гідності та на початку російської агресії на сході України, але він покликаний ушанувати не смерть, а боротьбу за гідне та вільне життя, жертвовність і відвагу. Чітка громадянська позиція та готовність обстоювати її до кінця – це ті якості, які мали Герої Небесної Сотні та які гідні наслідування.

Смерть Героїв Небесної Сотні змінила суспільну свідомість українців, актуалізувавши значущість таких понять, як право на самовизначення, гідність, свобода, суверенність держави, демократія, європейський вибір.

Пам'ять про Героїв Небесної Сотні має бути живою, сприяти громадському активізму, консолідації та формувати усвідомлення відповідальності кожного за майбутнє України.

Боротьба українців за свободу та європейське майбутнє отримала визнання багатьох авторитетних представників міжнародної спільноти. Зокрема у 2015 році віцепрезидент США Джо Байден, коментуючи події на київському майдані Незалежності, сказав:

«Серед вогню та льоду, снайперів на дахах Небесна Сотня заплатила найстрашнішу ціну патріотів... Їхня кров та мужність дають українському народові другий шанс на свободу».

Походження назви. Небесна Сотня – 107 загиблих учасників Революції Гідності, а також активісти Майдану, які загинули навесні 2014 року з початком російської агресії на сході України.

Назва «Небесна Сотня» виникла за аналогією з основними структурними одиницями Самооборони Майдану – сотнями. Уперше вона з'явилася під час прощання із загиблими на столичному майдані Незалежності 21–22 лютого 2014 року. 21 лютого датовані вірші поетес Людмили Максимлюк і Тетяни Домашенко, в яких використано словосполучення «Небесна

Сотня». Наступного дня про Героїв Небесної Сотні вже говорили зі сцени Майдану та писали на інтернет-ресурсах. На Урядовому порталі згадка про Героїв Небесної Сотні з'явилася 28 лютого 2014 року.

До Героїв Небесної Сотні належать люди різних національностей, віросповідання, освіти, віку. Серед них громадяни України, Білорусі та Грузії. Наймолодшому з Героїв, Назарію Войтовичу, було 17 років, найстаршому, Іванові Наконечному, – 82 роки. Зі 107 Героїв Небесної Сотні – три жінки: Антоніна Дворянець, Ольга Бура та Людмила Шеремет.

Смерть першого з Героїв Небесної Сотні, Павла Мазуренка, настала 22 грудня 2013

року внаслідок тілесних ушкоджень, завданих невідомими особами, які були одягнені у форму спецпризначенців. Останній із лав Героїв, Віктор Орленко, помер 3 червня 2015 року через ускладнення після вогнепального поранення, отриманого під час штурму Майдану силовиками 18 лютого 2014 року.

Детальніше про події тих днів та героїв Небесної Сотні можна почитати в Інформаційних матеріалах Інституту за посиланням: <https://bit.ly/3X1c9KY> (*Український інститут національної пам'яні* (<https://uinp.gov.ua/istorychnyukalendar/lyutyu/20/den-geroyiv-nebesnoyi-sotni>). – 2026. – 20.02).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

25 лютого 2026 року в Конституційному Суді України відбулося установче засідання Науково-консультативної ради Конституційного Суду України. Захід був присвячений двом ключовим блокам: презентації нової філософії роботи Ради і обговоренню організації її діяльності у 2026 році.

Участь у заході взяли виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Олександр Петришин, судді Конституційного Суду України Юрій Барабаш, Оксана Грищук, Віктор Кичун, Петро Філюк та члени Науково-консультативної ради Конституційного Суду України.

Модерувала захід суддя Конституційного Суду України, голова постійної комісії з питань наукового забезпечення Оксана Грищук. Вона представила новообраних голову Науково-консультативної ради Олександра Скрипнюка, заступницю голови Науково-консультативної ради Олену Бориславську та вченого секретаря Любомира Летнянчина.

З вітальними словами до учасників звернувся виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Олександр Петришин. У своєму виступі він наголосив на важливості послідовного розвитку співпраці Конституційного Суду України з науковою спільнотою як необхідної

передумови належного наукового забезпечення конституційного правосуддя. Він відзначив, що залучення наукового потенціалу сприятиме підвищенню якості правових підходів, які напрацьовуються Судом, та зміцненню інституційної спроможності Конституційного Суду України в умовах сучасних викликів.

Голова Науково-консультативної ради Олександр Скрипнюк відзначив високий професійний рівень оновленого складу Науково-консультативної ради Конституційного Суду України. Він наголосив на важливості належного наукового забезпечення для ефективної та якісної діяльності Конституційного Суду України, а також окреслив ключові пріоритети організації роботи Ради на 2026 рік. Зокрема, ішлося про доцільний розподіл запитів з урахуванням фахової спеціалізації членів Ради, а також про формування стратегічного бачення конституційного розвитку держави.

Під час засідання учасники обговорили оновлену модель взаємодії Суду з науковою спільнотою, яка передбачає посилення залученості членів Ради до підготовки наукових висновків з урахуванням їхньої спеціалізації та фахового інтересу, а також мінімізацію надмірного адміністративного формалізму. Окремо йшлося про запровадження нових форматів професійної комунікації, зокрема

тематичних дискусій і науково-практичних заходів, що мають сприяти регулярному фаховому діалогу між Судом і науковцями. Учасники також акцентували на важливості партнерського характеру взаємодії та ролі наукової спільноти як інтелектуального ресурсу для підготовки проектів актів Суду й поглибленого опрацювання складних питань конституційного права.

За підсумками установчого засідання учасники підтвердили спільну готовність до переформатування роботи Науково-консультативної ради на засадах фаховості, партнерства, добровільної участі та регулярного науково-практичного діалогу, спрямованого на посилення наукового забезпечення діяльності Конституційного Суду України (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/u-konstytuciynomu-sudi-ukrayiny-vidbulosya-ustanovche-zasidannya-naukovo-konsultatyvnoyi-rady>). – 2026. – 25.02*).

13 лютого 2026 року в Києві відбулося перше засідання Керівного комітету проекту Ради Європи „Подальша підтримка реформ конституційної юстиції в Україні“, що впроваджується на виконання Плану дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки „Стойкість, відновлення та відбудова“.

Захід відкрила заступниця Голови Офісу Ради Європи в Україні Хільде Хауг. У своєму виступі вона наголосила, що конституційне правосуддя в Україні продовжує здійснюватися навіть за надзвичайних обставин, а роль Конституційного Суду України залишається ключовою для забезпечення верховенства права та захисту конституційних цінностей. Хільде Хауг підтвердила незмінну підтримку України з боку Ради Європи та запевнила в готовності й надалі сприяти впровадженню необхідних реформ.

Учасників заходу також привітав виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Олександр Петришин. Він висловив щире вдячність Раді Європи за послідовну та принципову підтримку конституційної юстиції в Україні, підкресливши, що в

умовах триваючої збройної агресії проти нашої держави, складних безпекових викликів і водночас глибоких інституційних трансформацій така підтримка має стратегічне значення. Олександр Петришин наголосив, що Конституційний Суд України безперервно здійснює свої повноваження щодо захисту прав людини та ключових конституційних цінностей. За його словами, співпраця в межах Проекту сприятиме поглибленню діалогу з європейською конституційною спільнотою задля зміцнення інституційної спроможності Конституційного Суду України, захисту демократичних цінностей та верховенства права.

До обговорень також долучилися судді Конституційного Суду України Олег Первомайський та Сергій Різник, працівники Секретаріату та патронатних служб суддів Суду, представники Офісу Ради Європи в Україні.

Робота Керівного комітету була зосереджена на узгодженні організаційних засад подальшої взаємодії сторін та визначенні практичних кроків реалізації Проекту. Зокрема, учасники обговорили Мандат та Технічне завдання Керівного комітету Проекту. Такий формат роботи дозволив скоординувати підходи до організації запланованих заходів та їх впровадження.

Керівниця Проекту Сюзанна Мнацаканян представила ключові аспекти Проекту та заплановані активності. Під час загального обговорення сторони обмінялися баченням пріоритетів зацікавлених сторін, а також розглянули питання робочого плану Проекту на 2026 рік.

Засідання завершилося заключними словами судді Конституційного Суду України Олега Первомайського та координатора проектів Ради Європи Андрія Кавакіна. Вони підсумували результати обговорення, відзначивши конструктивний характер роботи Керівного комітету та важливість чіткої взаємодії між усіма залученими сторонами (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/rada-yevropy-ta-konstytuciynuyu-sud-ukrayiny-uzgodyly-podalshii-kroky-realizaciyi-proyektu>). – 2026. – 18.02*).

Конституційний Суд України отримав Порівняльну записку щодо застосовних стандартів і регулювання відводів та самовідводів суддів, підготовлену Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (БДПІЛ) на запит Суду в контексті реформування його Регламенту та вдосконалення внутрішніх процедур Суду. Про це повідомили в КСУ.

Документ має комплексний характер і спрямований на системний аналіз того, як міжнародні стандарти незалежності та неупередженості суддів реалізуються у правилах відводу (самовідводу), з особливим урахуванням специфіки конституційного судочинства, зокрема з огляду на особливу роль конституційних судів у демократичній державі, обмежений склад суддів і вплив відповідних процедур на довіру суспільства до конституційного правосуддя.

У Порівняльній записці узагальнено ключові вимоги міжнародних стандартів у сфері права на справедливий суд, зокрема практику Європейського суду з прав людини, відповідно до якої неупередженість суду оцінюється за двома взаємопов'язаними критеріями: суб'єктивною неупередженістю (відсутність особистої упередженості судді), та об'єктивною неупередженістю (відсутність обставин, які з точки зору розумного стороннього спостерігача можуть викликати сумніви у безсторонності суду).

Правила відводу (самовідводу) покликані усувати не лише реальний конфлікт інтересів, а й саму видимість упередженості, оскільки саме вона може підірвати довіру суспільства до правосуддя, – наголошується в Документі.

На основі порівняльного аналізу законодавства та практики держав – учасниць ОБСЄ, а також узагальнення підходів ЄСПЛ, експерти БДПІЛ виокремлюють три найбільш поширені та універсальні підстави для відводу судді:

- наявність у судді особистого інтересу в результаті розгляду справи;
- сімейні або тісні особисті зв'язки з учасниками провадження;
- попередня участь судді у тій самій справі в іншій процесуальній ролі.

Водночас підкреслюється, що кожна заява про відвід має оцінюватися індивідуально, з урахуванням конкретних обставин справи.

Окрему увагу в записці приділено специфічним викликам, притаманним саме конституційним судам. Експерти БДПІЛ звертають увагу, що: конституційні суди зазвичай складаються з обмеженої кількості суддів; їхні рішення мають значний політико-правовий і суспільний резонанс; особи суддів є публічно відомими.

У зв'язку з цим, надмірне або формалістичне застосування інституту відводу (самовідводу) може негативно впливати на функціональну спроможність суду, зокрема на кворум і можливість ухвалення рішень. Саме тому, у виняткових ситуаціях допускається застосування так званої доктрини необхідності, однак лише після ретельної оцінки питань неупередженості.

Записка також формулює важливі процесуальні орієнтири для регулювання відводів (самовідводів), як-от: заяви про відвід (самовідвід) мають бути належно обґрунтованими і не ґрунтуватися на абстрактних чи загальних твердженнях; рішення щодо відводу (самовідводу) повинні ухвалюватися незалежним органом або складом суду, а не самим суддею; відмова у відводі (самовідводі) має супроводжуватися переконливим і зрозумілим мотивуванням; сама процедура розгляду питання про відвід (самовідвід) повинна відповідати стандартам справедливого суду.

У Документі розглянуто низку сценаріїв, актуальних для Конституційного Суду України, зокрема:

- участь судді до призначення в ухваленні або обговоренні закону, що згодом став предметом конституційного контролю;
- попередню діяльність судді як представника учасника конституційного провадження у справах, які перебували або перебувають на розгляді Суду;
- участь у підготовці чи поданні *amicus curiae*.

Експерти БДПІЛ підкреслюють, що такі обставини самі по собі не завжди зумовлюють

обов'язковий відвід (самовідвід) судді, однак потребують уважної оцінки з погляду об'єктивного критерію неупередженості.

Порівняльна записка БДПЛ ОБСЄ створює цілісну нормативно-ціннісну рамку для осмислення інституту відводу та самовідводу суддів у конституційному судочинстві. Її рекомендації спрямовані на досягнення балансу між захистом принципів незалежності та неупередженості суддів, ефективним функціонуванням Суду та зміцненням довіри суспільства до конституційної юстиції.

Рекомендації та висновки, викладені у документі, будуть предметно опрацьовані Робочою групою з підготування змін до Регламенту Конституційного Суду України. Їх урахування спрямоване на подальше зміцнення гарантій незалежності та неупередженості Суду, підвищення прозорості процедур і приведення внутрішнього регулювання у відповідність до найкращих європейських та міжнародних стандартів.

Конституційний Суд України висловлює вдячність БДПЛ ОБСЄ за послідовну експертну підтримку та фаховий внесок у розвиток конституційної юстиції, що є особливо важливим у період інституційних реформ і європейської інтеграції України (*Судово-юридична газета* (<https://sud.ua/uk/news/sud-info/354174-konstitutsiyniy-sud-ukrayini-otrimav-rekomendatsiyi-obsye-schodo-pravil-profesiynoyi-etiki-suddiv>). – 2026. – 23.02).

10 лютого 2026 року в Конституційному Суді України проведено підсумковий захід на тему «Конституційний Суд Чеської Республіки: організація, досвід і підходи», який відбувся за результатами візиту делегації Секретаріату Конституційного Суду України до Конституційного Суду Чеської Республіки. Участь у заході взяли судді Конституційного Суду України Олександр Водянніков, Віктор Кичун, Василь Лемак, Олег Первомайський, Петро Філюк, представники патронатних служб суддів Конституційного Суду України та Секретаріату Суду.

У межах заходу учасники обговорили ключові спостереження та практичні

висновки, отримані під час робочого візиту, зосередивши увагу на інституційній моделі, повноваженнях і компетенції Конституційного Суду Чеської Республіки. Окрему увагу приділено механізму конституційної скарги, зокрема питанням прийнятності та відкриття провадження, особливостям його здійснення, а також внутрішнім процедурам опрацювання матеріалів справ і підготовки проєктів актів Суду. Учасники також поділилися інформацією щодо організації роботи аналітичного підрозділу Конституційного Суду Чеської Республіки та його ролі у забезпеченні належного правового й інформаційно-аналітичного супроводу діяльності Суду. Додатково було обговорено практику застосування Європейської конвенції з прав людини та *acquis* Європейського Союзу, зокрема у контексті аргументації та обґрунтування правових позицій у рішеннях Конституційного Суду Чеської Республіки.

Окрему увагу було приділено комунікаційній стратегії Конституційного Суду Чеської Республіки, зокрема підходам до відкритості та прозорості діяльності Суду, взаємодії з медіа та інформування суспільства про ухвалені рішення. Учасники обговорили організацію комунікаційного супроводу ключових подій і процесів, практику оперативного висвітлення рішень та позицій Суду, а також інструменти підтримання системного діалогу з громадськістю.

Під час підбиття підсумків підкреслено, що отримані напрацювання та ідеї можуть бути корисними для подальшого вдосконалення внутрішніх процедур Конституційного Суду України та зміцнення його інституційної спроможності, а також для розвитку професійного діалогу та практичної співпраці між органами конституційного контролю України та Чеської Республіки (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України* (<https://ccu.gov.ua/novyna/u-konstytuciynomu-sudi-ukrayiny-vidbuvsya-pidsumkovyy-zahid-za-rezultatamy-vizytu-do>). – 2026. – 11.02).

Судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко та Галина Юровська на запрошення Голови Європейського суду з

прав людини (ЄСПЛ) Маттіаса Гійомара взяли участь в урочистому засіданні ЄСПЛ з нагоди відкриття судового року, а також долучилися до фахового семінару «Захист плюралізму медіа та демократичного процесу в складні часи».

Цьогорічна дискусія зосередилася на обговоренні питань, пов'язаних із захистом свободи вираження поглядів, забезпечення демократичних процесів та правосуддя в умовах складних викликів. Зокрема, ключовими темами стали: плюралізм медіа та право на інформацію; свобода інформації та повноваження Європейського Союзу: щодо обмежувальних заходів; цілісність демократичного процесу та судовий контроль; вільне вираження волі народу як передумова захисту демократичного державного устрою.

Під час тематичних сесій із доповідями виступили професорка міжнародного права Карлового університету Вероніка Білкова, професор права ЄС Неапольського університету Роберто Мастоїанні, Голова Конституційного Суду Республіки Австрія Крістоф Грабенвартер, Голова Конституційного Суду Латвійської Республіки Ірена Куцина. Із заключним словом виступив суддя ЄСПЛ Микола Гнатовський.

Судді Конституційного Суду України долучилися до обговорення окреслених питань, поділившись баченням актуальних викликів для конституційного судочинства в контексті захисту свободи вираження поглядів та зміцнення демократичних процесів.

Суддя Галина Юровська у своєму виступі під час семінару описала щоденну реальність життя в Україні під час масованих ракетних атак, спрямованих на об'єкти цивільної критичної інфраструктури. Попри сильні морози, відсутність світла й опалення, безсонні ночі у кількох шарах одягу, українці зберігають стійкість, працівники комунальних служб невтомно працюють, відновлюючи системи вдень і вночі, суди виконують свої обов'язки в умовах постійних повітряних тривог, нестабільного електро- та теплопостачання, оскільки важливо, щоб демократичні інституції продовжували своє існування, – наголосила вона.

Промовиця зазначила, що Україна боронить себе не лише зброєю, а й захищає саму ідею, що закон, відповідальність та демократія повинні бути збережені навіть у темряві й холоді. Завершуючи свій виступ, Галина Юровська подякувала присутнім за підтримку України та підкреслила, що солідарність європейських колег додає українцям сили продовжувати боротьбу день за днем.

У межах візиту судді Віктор Городовенко і Галина Юровська провели низку робочих зустрічей з керівництвом і представниками структурних підрозділів Ради Європи та Секретаріату Європейської комісії „За демократію через право“ (Венеційська комісія), під час яких обговорили питання здійснення конституційного контролю в умовах глобальних викликів та євроінтеграційних процесів.

Зокрема, відбулися зустрічі з директоркою з прав людини Ради Європи Клер Овей, керівницею Департаменту з питань імплементації стандартів у сфері прав людини, правосуддя та правового співробітництва Лілією Гретарсдоттір, юридичним радником Секретаріату Венеційської комісії Ваге Демірчяном та представниками Проекту Ради Європи „Подальша підтримка реформ конституційної юстиції в Україні“.

Окрему увагу під час візиту було приділено зустрічам із суддею Європейського суду з прав людини Миколою Гнатовським, Надзвичайним і Повноважним Послом, Постійним представником України при Раді Європи Миколою Точицьким та керівником відділу Департаменту з питань виконання рішень Європейського суду з прав людини Павлом Пушкарем.

У межах робочого візиту було підтверджено зацікавленість сторін у подальшому розвитку співпраці між Конституційним Судом України та інституціями Ради Європи з метою зміцнення верховенства права та спільного пошуку ефективних відповідей на сучасні виклики, що постають перед демократичними інститутами (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/uchast-suddiv-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-u-zahodah-z-nagody-vidkryttya-sudovogo-roku>). – 2026. – 3.02).*

Конституційний Суд України співпрацює з європейськими партнерами щодо впровадження практик у сфері захисту прав людини та наближення законодавства до стандартів ЄС. У межах цієї співпраці аналізуються моделі організації конституційного правосуддя та інституційні виклики, з якими стикаються інші держави.

У межах такого професійного обміну 12 лютого відбулася онлайн-лекція на тему „Конституційний Суд Польщі в системі захисту прав людини – від ідеї до реальності“. Участь у заході взяли судді Конституційного Суду України Віктор Городовенко, Олег Первомайський, Галина Юровська, працівники Суду, судді, адвокати, прокурори, науковці, викладачі, студенти, аспіранти закладів вищої освіти та вихованці Малої академії наук. Про це повідомили у КСУ.

Основною доповідачкою виступила суддя Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) від Польщі, докторка права, експертка в галузях верховенства права, кримінального права, міжнародного гуманітарного права та прав людини Анна Адамська-Галлант.

Промовиця окреслила історичні етапи створення і розвитку Конституційного Трибуналу Республіки Польща. Зокрема, вона зазначила, що в польській правовій системі функції конституційного контролю покладені саме на цей орган. Попри те, що рішення про створення було ухвалене ще у 1982 році, нормативне регулювання його діяльності було остаточно сформоване лише у 1985 році. Конституційна реформа 1997 року значно посилила інституційну спроможність Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Доповідачка поінформувала про організаційну структуру Конституційного Трибуналу Республіки Польща, особливості призначення та звільнення судді, вимоги до кандидатів на посаду судді та гарантії їхньої незалежності. Також було окреслено повноваження органу конституційної юрисдикції та наведено приклади його судової практики.

Анна Адамська-Галлант підкреслила, що до 2015 року Конституційний Трибунал Республіки Польща був шанованою інституцією серед суддів, науковців, політичної еліти і всього суспільства. Вона відзначила беззаперечну повагу до рішень Конституційного Трибуналу Республіки Польща, які цитували в наукових працях, фахово обговорювали в університетах та активно використовували в парламентських дебатах. Це безпосередньо сприяло формуванню високої культури конституціоналізму у країні.

Окрему увагу промовиця приділила подіям від 2015 року, коли Сейм ухвалив новий Закон про Конституційний Трибунал Республіки Польща. Доповідачка зацентрувала на викликах, пов'язаних із конституційною кризою, що триває з того часу.

Питання незалежності Конституційного Трибуналу Республіки Польща стало ключовим у дискусіях між Польщею та Європейським Союзом у контексті захисту верховенства права як одного з основних принципів демократичного суспільства (*Судово-юридична газета* (<https://sud.ua/uk/news/video/353676-sud-ksu-prinyali-uchastie-v-onlayn-lektsii-po-rolu-konstitutsionnogo-tribunala-polshi-v-sisteme-zaschity-prav-cheloveka-video>)). – 2026. – 17.02).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

17 лютого 2026 року до Конституційного Суду України надійшли конституційні подання Верховного Суду щодо конституційності:

– статті 46 Закону України „Про Державний бюджет України на 2025 рік“;

– частини другої статті 3 та підпунктів 1, 2 пункту 3 частини другої статті 4 Закону України „Про судовий збір“;

– пункту 1 частини другої статті 284, частини третьої статті 285, частини четвертої статті 286, частини третьої статті 288 Кримінального процесуального кодексу України;

– абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України „Про Державний бюджет України на 2022 рік“, абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України „Про Державний бюджет на 2023 рік“, абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України „Про Державний бюджет на 2024 рік“, абзацу п'ятого частини першої статті 7 Закону України Про Державний бюджет України на 2025 рік“.

Із конституційними поданнями можна ознайомитися на офіційному вебсайті Суду в рубриці „На розгляді Суду“ (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/verhovnyu-sudz-vernivsyia-do-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny-z-konstytucijnomu-podanniyamy>)*). – 2026. – 18.02).

Другий сенат 11 лютого 2026 року на відкритій частині пленарного засідання у формі письмового провадження розглядав справу за конституційною скаргою Черниш Катерини Миколаївни.

Під час пленарного засідання суддя-доповідач у справі Олег Первомайський виклав зміст конституційної скарги та обґрунтування заявниці.

Суддя повідомив, що Черниш К.М. звернулася до Конституційного Суду України із клопотанням перевірити на конституційність пункт 9 частини першої, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 309 Кодексу під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про „арешт майна або відмову у ньому“.

Згідно з частиною третьою статті 309 Кодексу „інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді“.

Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається таке.

Слідчий суддя Індустріального районного суду міста Дніпропетровська (Дніпра) ухвалою від 29 травня 2024 року наклав арешт на частину майна Черниш К.М., яке належить їй на праві власності.

У 2025 році представник заявниці, адвокат Чернишов Г.В. звернувся до суду з клопотанням про скасування арешту майна. Клопотання, зокрема, обґрунтоване тим, що арешт частини будинку триває більше одного року, проте у кримінальному провадженні понад два роки жодній особі не повідомлено про підозру, слідчих дій з арештованим майном не проводять, чим порушують права Черниш К.М. на вільне володіння майном.

Слідчий суддя Центрального районного суду міста Дніпра ухвалою від 31 липня 2025 року відмовив у задоволенні цього клопотання. Ухвала є остаточною та оскарженню не підлягає.

Не погоджуючись із таким рішенням, представник заявниці оскаржив його в апеляційному порядку.

Апеляційний суд відмовив у відкритті провадження. Суд, зокрема, зазначив, що приписами пункту 9 частини першої статті 309 Кодексу визначено право на апеляційне оскарження лише ухвал слідчих суддів про арешт майна або відмову у ньому.

Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження. Суд мотивував своє рішення тим, що перелік ухвал слідчого судді, які під час досудового розслідування можуть

бути оскаржені в апеляційному порядку, визначений частинами першою, другою статті 309 Кодексу. Окрім того, Кодекс не встановлює можливості оскарження ухвал слідчого судді, які постановлені в порядку статті 174 Кодексу, зокрема про відмову у задоволенні клопотання про скасування арешту майна.

Заявниця вважає, що відмова у відкритті апеляційного провадження у вказаній категорії справ є порушенням низки норм Конституції України.

Суддя-доповідач поінформував, що надіслав листи-запити до Президента України, Голови Верховної Ради України та низки наукових установ щодо питань, порушених у конституційній скарзі. Про зміст відповідей буде повідомлено суддів на закритій частині пленарного засідання.

Дослідивши матеріали справи, Суд перейшов до закритої частини пленарного засідання для ухвалення рішення (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/apelyaciyne-oskarzhennya-uhvaly-slidchogo-suddi-pro-vidmovu-u-skasuvanni-areshtu-mayna-drugyy>). – 2026. – 12.02).*

Другий сенат 11 лютого 2026 року на відкритій частині пленарного засідання у формі письмового провадження розглядав справу за конституційними скаргами Мелікової Оксани Федорівни та Невмержицького Олексія Павловича.

Як зазначив суддя-доповідач у справі Олег Первомайський, заявники звернулися до Суду із клопотаннями перевірити на конституційність статтю 45 Закону України „Про Державний бюджет України на 2025 рік“ від 19 листопада 2024 року № 4059–ІХ (далі – Закон № 4059).

Статтею 45 Закону № 4059 визначено умови, порядок та розмір встановлення та припинення доплати до пенсій непрацюючим пенсіонерам, які постійно проживають у зоні безумовного (обов'язкового) відселення та в зоні гарантованого добровільного відселення. Зокрема, у частині першій цієї статті встановлено доплату за проживання на зазначених територіях у розмірі 2361 гривня.

Суддя-доповідач виклав зміст конституційних скарг та обґрунтування заявників.

Із конституційної скарги Мелікової О.Ф. убачаються такі обставини справи.

Вона є пенсіонеркою, яка не працює, має статус особи, що постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи, та проживає в населеному пункті, віднесеному до зони радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

До 2015 року пенсіонери із зазначеним статусом отримували доплату (підвищення) до пенсії, установлену статтею 39 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ (далі – Закон № 796).

Із січня 2015 року їм припинено здійснення відповідних виплат у зв'язку із змінами до законодавства. Зокрема, у зв'язку з виключенням статті 39 Закону № 796 на підставі підпункту 7 пункту 4 розділу І Закону України „Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України“ від 28 грудня 2014 року № 76–VIII (далі – Закон № 76).

У 2018 році Конституційний Суд України Рішенням № 6-р/2018 визнав неконституційним підпункт 7 пункту 4 розділу І Закону № 76 (в частині скасування або обмеження пільг, компенсацій і гарантій, установлених Законом № 796, щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

У жовтні 2022 року Мелікова О.Ф. звернулася до Рівненського окружного адміністративного суду з адміністративним позовом до Головного управління Пенсійного фонду України в Рівненській області (далі – Управління). Суть судового спору полягала в нездійсненні Управлінням нарахування та виплати доплати до пенсії як пенсіонеру, який не працює і проживає на території радіоактивного забруднення, у розмірі, визначеному статтею 39 Закону № 796 (що дорівнює двом мінімальним заробітним платам установленим законом про Державний бюджет України на відповідний рік).

Рівненський окружний адміністративний суд позовні вимоги задовольнив повністю. Зокрема, визнав протиправними дії Управління щодо нарахування та виплати заявниці, починаючи з 15 жовтня 2022 року доплати до пенсії, у розмірі, „виходячи з двох прожиткових мінімумів, а не з двох мінімальних заробітних плат“.

З 1 січня 2025 року із набрання чинності Законом №4059 нарахування та виплату відповідної „доплати до пенсії“ припинено. У зв'язку із цим Мелікова О.Ф. звернулася до Рівненського окружного адміністративного суду із заявою про встановлення судового контролю за виконанням рішення цього суду, ухваленого у 2022 році.

Суд прийняв поданий Управлінням звіт про виконання рішення суду у справі Мелікової О.Ф. У поданому звіті Управління зазначило, що на виконання рішення суду Меліковій О.Ф. здійснено перерахунок пенсії та встановлено „доплату до пенсії“ згідно зі статтею 39 Закону № 796, а щодо встановлення „доплати до пенсії“ з 1 січня 2025 року, то Управління діяло відповідно до вимог статті 45 Закону № 4059.

Не погодившись з ухвалою суду, Мелікова О.Ф. оскаржила її в апеляційному порядку. Апеляційний суд залишив скаргу без задоволення, а ухвалу суду першої інстанції – без змін. Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження, оскільки касаційну скаргу подано на судові рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню.

Заявниця вважає, що стаття 45 Закону № 4059 суперечить частині другій статті 3 Основного Закону України та „фактично є відмовою держави від її зобов'язань, передбачених статтею 16 Конституції України, у тому числі, щодо соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“.

Із конституційної скарги Невмержицького О.П. убачаються такі обставини справи.

Невмержицький О.П. перебуває на обліку в Головному управлінні Пенсійного фонду України в Житомирській області (далі – Управління) та проживає в населеному пункті, який віднесено до зони радіоактивного

забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Відповідно до рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 4 жовтня 2021 року Управління нараховувало та виплачувало йому „підвищення до пенсії“ у розмірі, визначеному статтею 39 Закону № 796.

Після набрання чинності Законом № 4059 із 1 січня 2025 року Управління припинило нарахування та виплату відповідної „доплати до пенсії“. У зв'язку з цим Невмержицький О.П. звернувся до Житомирського окружного адміністративного суду із заявою, в якій просив визнати дії Управління неправомірними та зобов'язати Управління вжити заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли неналежному виконанню рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 4 жовтня 2021 року.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні заяви. Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження. Відтак Невмержицький О.П. звернувся до Конституційного Суду України, вважаючи, що оспорювані приписи Закону № 4059 порушують його права, визначені низкою статей Конституції України.

Суддя-доповідач поінформував, що направив листи-запити до органів державної влади та низки закладів вищої освіти і наукових установ, зокрема, до Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, Львівського національного університету імені Івана Франка, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

Суддя також зазначив, що на розгляді Суду перебуває кілька звернень із тим самим предметом конституційного контролю.

Дослідивши матеріали справи, Суд перейшов до закритої частини пленарного засідання.

Участь у пленарному засіданні взяла суб'єкт права на конституційну скаргу – Оксана Мелікова (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/vyplata-doplaty-nepracyuyuchym-pensioneram-yaki-prozhyvayut-u-zonah-vidselennya-pislya-0>). – 2026. – 11.02).*

Перший сенат 11 лютого 2026 року на відкритій частині пленарного засідання у формі письмового провадження розглядав справу за конституційною скаргою Приватного акціонерного товариства „КІНТО“ (далі – Товариство) щодо конституційності пункту 12 частини першої статті 34 Закону України „Про виконавче провадження“ від 2 червня 2016 року №1404-VIII (далі – Закон).

Суддя-доповідач у справі Олександр Петришин поінформував, що згідно з пунктом 12 частини першої статті 34 Закону виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі „включення єдиного майнового комплексу боржника – державного або комунального підприємства, пакета акцій (часток) у розмірі більше 50 відсотків статутного капіталу боржника – господарського товариства до переліку об’єктів малої або великої приватизації, що підлягають приватизації“.

Суб’єкт права на конституційну скаргу просить перевірити оспорювані положення Закону на відповідність частині другій статті 3, частині першій статті 6, статті 8, частинам третій, четвертій статті 13, частині другій статті 19, частинам другій, третій статті 22, частинам першій, четвертій, сьомій статті 41, частинам першій, другій статті 55, пункту 9 частини другої статті 129, частинам першій, другій статті 129¹ Конституції України.

За результатами аналізу конституційної скарги та доданих до неї матеріалів вбачається таке.

Товариство звернулося до господарських судів із низкою позовів до Публічного акціонерного товариства „Центренерго“ (далі – ПАТ „Центренерго“). Господарський суд Київської області позови Товариства задовольнив. Зокрема, стягнув з ПАТ „Центренерго“ на користь акціонерів грошові кошти як невикладені в строк дивіденди за 2018 рік, а також витрати на судовий збір та професійну правничу допомогу. Крім того, стягнув з ПАТ „Центренерго“ на користь Публічного акціонерного товариства «Закритий недиверсифікований корпоративний інвестиційний фонд „Синергія клуб“» борг, пеню та судовий збір; на користь

«Непідприємницького товариства Відкритий пенсійний фонд „Соціальний стандарт”» – основний борг, пеню та судовий збір.

На виконання рішень судів у зазначених справах були видані виконавчі документи та відкриті відповідні виконавчі провадження. У подальшому державний виконавець зупинив вчинення виконавчих дій у цих провадженнях на підставі пункту 12 частини першої статті 34 Закону. Не погоджуючись із постановами про зупинення та тривалою бездіяльністю виконавця, Товариство оскаржило його дії (бездіяльність) у судовому порядку. За результатами розгляду скарг у їх задоволенні було відмовлено.

На думку Товариства, „оспорювані приписи Закону повністю унеможливають виконання судових рішень у його справах упродовж більш як чотири роки, чим порушують право на справедливий суд”.

Перший сенат дослідив матеріали цієї справи та перейшов до закритої частини пленарного засідання для ухвалення рішення.

На пленарному засіданні були присутні уповноважена особа, яка діє від імені суб’єкта права на конституційну скаргу, адвокат Олександра Кологойда та представники медіа (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/sud-rozglyadav-spravu-shchodo-konstytuciynosti-pidstav-zupynennya-vykonavchyh-diy>)*). – 11.02).

Другий сенат 4 лютого 2026 року на відкритій частині пленарного засідання у формі письмового провадження розглядав справу за конституційною скаргою Масюка Михайла Петровича.

Під час пленарного засідання суддя-доповідач у справі Віктор Городовенко зазначив, що автор клопотання просить перевірити на конституційність пункт 8 розділу „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Державний бюджет України на 2023 рік“ від 3 листопада 2022 року № 2710–IX (далі – Закон № 2710) в частині, відповідно до якої у 2023 році частина друга статті 42 Закону України „Про загальнообов’язкове державне пенсійне

страхування“ від 9 липня 2003 року № 1058–IV зі змінами (далі – Закон № 1058) застосовується у порядку, на умовах та у строки, що визначені Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до абзацу першого частини другої статті 42 Закону № 1058 щороку з 1 березня проводиться перерахунок раніше призначених пенсій у спосіб збільшення показника середньої заробітної плати (доходу) в Україні, з якої сплачено страхові внески, та який враховується для обчислення пенсії.

В абзаці четвертому зазначеної частини статті 42 Закону № 1058 передбачено, що „розмір та порядок такого збільшення визначаються у межах бюджету Пенсійного фонду за рішенням Кабінету Міністрів України з урахуванням мінімального розміру збільшення, визначеного абзацом другим цієї частини“.

Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається, що Масюк Михайло Петрович звернувся до Волинського окружного адміністративного суду з позовом до Головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області (далі – Управління), у якому просив визнати протиправною бездіяльність Управління щодо не виплати пенсії з 1 березня 2023 року в розмірі 74 відсотки відповідних сум грошового забезпечення із застосуванням коефіцієнта збільшення 1,197 без обмеження розміру збільшення в результаті перерахунку пенсії максимальним (граничним) розміром 1500 грн, з урахуванням індексації та щомісячної доплати до пенсії в розмірі 2000 грн; зобов'язати здійснити такий перерахунок та виплату пенсії.

Волинський окружний адміністративний суд рішенням від 26 лютого 2024 року, залишеним без змін Постановою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 31 грудня 2024 року, у задоволенні позову Масюка М.П. відмовив. Верховний Суд відмовив у відкритті касаційного провадження.

Суб'єкт права на конституційну скаргу твердить, що застосування в його справі абзацу четвертого частини другої статті 42 Закону № 1058 порушує право на належний, гарантований державою, рівень пенсійного забезпечення, змінює умови і норми пенсійного

забезпечення, призводить до обмеження розміру пенсії та прямо суперечить Рішенню Конституційного Суду України від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016.

Масюк М.П. зазначає, що приписи Законів № 1058 та № 2710, порушують право на соціальний захист, принцип рівності усіх перед законом, не забезпечують військовослужбовців та осіб, звільнених з військової служби, рівними та належними умовами соціального захисту, звужує обсяг та зміст існуючих прав вказаних осіб через встановлення обмеження індексації пенсії, що призводить і до обмеження пенсії у максимальному розмірі, створює дискримінацію між людьми, яким пенсію призначено за аналогічними нормами Закону № 2262.

Дослідивши матеріали справи, Суд перейшов до закритої частини пленарного засідання для ухвалення рішення.

Участь у пленарному засіданні взяв постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України М. Дирдін (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України* (<https://ccu.gov.ua/novyna/obmezheniya-rozmiru-pensiyi-drugyy-senat-rozglyadaye-spravu-za-konstytuciynoyu-skargoyu>). – 2026. – 5.02).

Другий сенат 4 лютого 2026 року на відкритій частині пленарного засідання у формі письмового провадження розглядав справу за конституційною скаргою Рябець Наталії Олександрівни щодо конституційності частини першої статті 14-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – Кодекс).

Під час пленарного засідання суддя-доповідач Віктор Городовенко виклав зміст конституційної скарги та обґрунтування заявника, а також поінформував про перебіг розгляду відповідної справи в судах системи судустрою.

Суддя-доповідач зазначив, що відповідно до частини першої статті 14-3 Кодексу адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері безпеки на автомобільному транспорті, зафіксовані в

автоматичному режимі, несе відповідальна особа – фізична особа, за якою зареєстровано транспортний засіб, а в разі якщо до Єдиного державного реєстру транспортних засобів внесено відомості про належного користувача відповідного транспортного засобу – належний користувач транспортного засобу, а якщо в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань на момент запиту відсутні відомості про керівника юридичної особи, за якою зареєстрований транспортний засіб, – особа, яка виконує повноваження керівника такої юридичної особи.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що частина перша статті 14-3 Кодексу є неконституційною, оскільки порушує фундаментальний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності особи, закріплений у частині другій статті 61 Конституції України.

Обґрунтовуючи неконституційність оспорюваного припису, автор клопотання зазначає, що відповідальна особа (фізична особа або керівник юридичної особи), за якою зареєстровано транспортний засіб, може не співпадати з особою порушника. Водночас відповідальність особи згідно зі статтею 61 Конституції України має індивідуальний характер та її застосування відбувається відповідно до закону за умови безпосереднього вчинення правопорушення такою особою.

Дослідивши матеріали справи, Суд перейшов до закритої частини пленарного засідання.

Участь у пленарному засіданні взяв постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України Максим Дирдін (*Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/drugyy-senat-rozglyadaye-spravu-za-konstytuciynouy-skargoyu-ryabec-n-o>). – 2026. – 5.02*).

Строки звернення до суду у 2026 році: аналіз правових позицій

Чітко регламентовані строки звернення позивачів до суду гарантують забезпечення балансу між правом на доступ до правосуддя та принципом юридичної визначеності. Саме питання дотримання або поновлення процесуальних строків стає однією з найпоширеніших підстав для відмови у розгляді справи по суті. Останні декілька місяців стали відправною точкою у формуванні нової судової практики щодо строків звернення до суду за стягненням заробітної плати для осіб, що перебувають у трудових відносинах та щодо строків звернення до адміністративного суду. Відділ аналітичної роботи та узагальнення судової практики 5ААС зібрав найвагоміші судові рішення за ключовими напрямками – лише те, що справді впливає на практику і формує правову позицію.

У 2025 та 2026 році Верховний Суд адаптував свою практику до Рішення Конституційного Суду України від 11 грудня 2025 року № 1-7/2024(337/24), та ухвалив декілька важливих для трудового та адміністративного права постанов.

Як раніше писала «Судово-юридична газета» рішенням № 1-7/2024(337/24) КСУ визнав неконституційним встановлення 3-місячного строку для звернення працівника до суду про стягнення зарплати.

Рішення Конституційного Суду України № 1-7/2024(337/24

Верховний Суд звернувся до КСУ з питанням: чи відповідає Конституції України тримісячне обмеження на подання позову про стягнення зарплати, запроваджене в липні 2022 року частиною 1 статті 233 Кодексу законів про працю України. КСУ прийшов до висновку, що невіплата зарплати – це правопорушення, що триває. Поки людина працює, а роботодавець винен гроші, кожен новий день затримки є новим актом порушення прав. І з 11 грудня 2025 року тримісячний строк для звернення до суду про стягнення зарплати та інших виплат для працюючих осіб більше не діє. По суті, працівники отримують новий інструмент захисту, і надалі позовів про стягнення заробітної плати стане набагато більше.

Постанова ВС від 21.01.2026 у справі № 420/20606/24

ВС розглянув касаційну скаргу на рішення судів першої та апеляційної інстанції, якими залишено без розгляду позов про стягнення виплат при звільненні з поліції через пропуск тримісячного строку. Поліцейський звільнився у липні 2022 року, але звернувся до суду лише у червні 2024-го, вимагаючи компенсації за відпустки та середній заробіток за затримку. Позивач стверджував, що дізнався про порушення пізніше.

ВС зазначив, що рішення КСУ стосується тільки працівників під час трудових відносин, а не звільнених – для них тримісячний строк лишається. Конституційний Суд України розмежував тримісячний строк для звернення звільненого працівника до суду про стягнення заробітної плати та тримісячний строк для звернення працівника під час дії трудових відносин до суду про стягнення заробітної плати, і саме останній визнано неконституційним.

Крім того, Велика Палата у постанові від 12 листопада 2025 року у справі № 306/2708/23 вказала, що статтею 233 КЗпП України визначено три випадки обчислення початку перебігу строку звернення до суду.

Перебіг строку звернення до суду починається у разі:

– вирішення трудового спору – з дня, коли працівник дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права (тримісячний строк звернення до суду);

– розгляду справи про звільнення – з дня вручення копії наказу про звільнення (місячний строк звернення до суду);

– розгляду справи про звільнення – з дня видачі трудової книжки (місячний строк звернення до суду).

Тобто, у постанові № 420/20606/24 Верховний суд розмежував сфери впливу рішення КСУ, яке стосується лише працівників, що продовжують працювати, для тих, хто звільнився, тримісячний строк звернення залишається чинним і є конституційним. Строк відліку починається з моменту отримання письмового повідомлення про суми, нараховані при звільненні.

Ухвала ВС від 08.01.2026 року у справі № 200/7426/25

ВС відкрив касаційне провадження за скаргою на рішення окружного та апеляційного судів, які повернули позов про стягнення грошового забезпечення Національної гвардії при звільненні. Оскаржувалася відмова судів у поновленні пропущеного трьох місячного строку звернення до суду. Суди не врахували рішення КСУ щодо неконституційності ст. 233 КЗпП. ВС відкрив провадження, визнавши, що це має значення для формування єдиної правозастосовної практики. Це перша ухвала 2026 року, де ВС прямо посилається на рішення КСУ.

Постанова ВП ВС від 06.02.2025 року у справі № 990/262/24

Велика Палата залишила без змін ухвалу КАС ВС про повернення позову судді про скасування рішення ВРП щодо відмови у відставці. Суддя у відставці стверджувала, що не отримала ухвалу суду, бо після звільнення втратила доступ до системи «Електронний суд». ВП ВС зазначила, що у випадку, коли особа зареєструвалася в ЄСІТС як службова особа, то кабінет залишається за нею і після звільнення, оскільки система дозволяє просто перемкнути режим із статусу «суддя» на статус «фізична особа». Якщо документ надіслано в електронний кабінет після 17:00, він вважається врученим наступного робочого дня. По суті, звільнення не скасовує наявність електронного кабінету, та необхідності оновлення даних.

Постанова ВС від 30.04.2025 у справі № 380/12124/23

Позивач звернувся до Академії сухопутних військ з позовом щодо перерахунку грошового забезпечення. Позивач вимагав перерахунку грошового забезпечення, оскільки Академія виплачувала йому лише по 5% надбавки за науковий ступінь кандидата наук та вчене звання доцента, тоді як згідно із Законом України «Про вищу освіту» ці виплати мають становити 15% та 25% відповідно. Першою інстанцією позов задоволено частково на користь позивача. Академія намагалася оскаржити рішення, але

апеляційний суд двічі повернув скаргу через несплату судового збору та через пропуск строків. Академія стверджувала, що повторну апеляційну скаргу було подано вчасно через систему «Електронний суд» – 05.03.2024. Проте апеляційний суд заявив, що скарга надійшла лише 24.04.2024, і саме тому зазначив про пропуск строку звернення до суду.

ВС скасував ухвалу апеляційного суду про відмову у відкритті апеляції, зазначивши, що апеляційний суд отримав скаргу лише 24.04.2024, що підтверджує скріншот з системи діловодства спеціалізованого суду. Проте в матеріалах справи зазначений скріншот відсутній, що не дає суду касаційної інстанції можливості підтвердити або спростувати такий висновок суду апеляційної інстанції. Оскільки апеляційний суд не надав доказів технічної затримки з боку скаржника і не перевіряв належним чином дату відправлення через «Електронний суд», його висновок про пропуск строку є передчасним. Крім того, ВС звернув увагу, що система дозволяє відстежувати статуси: «Сформовано», «Відправлено», «Доставлено» та «Зареєстровано».

Постанова ВС від 21.03.2023 у справі № 640/3380/22

Заступник начальника Головного управління Генпрокуратури оскаржував свій наказ про звільнення за 2018 рік, стверджуючи, що дізнався про порушення своїх прав лише

31.12.2021 року, коли фактично отримав копію наказу про звільнення. Суди першої і апеляційної інстанції залишили позов без розгляду, оскільки на їх твердження ще 8.11.2021 року позивач отримав лист від Офісу Генпрокурора, у якому повідомлялося про факт звільнення, номер наказу, його дату та причину припинення повноважень. Оскільки лист від 08.11.2021 містив усі необхідні реквізити та суть наказу, позивач уже тоді був достатньо поінформований, щоб ініціювати судовий процес.

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій розмежувавши поняття «Дізнався» та «Повинен був дізнатися». «Дізнався» – це конкретний момент, коли особа стала фактично обізнаною про порушення. «Повинен був дізнатися» – це неможливість незнання, висока вірогідність, можливість дізнатися про порушення своїх прав. Якщо особі відомо про прийняття рішення і у неї немає перешкод для ознайомлення з ним, строк починає спливати.

Позивачу недостатньо лише посилатися на необізнаність про порушення його прав, свобод та інтересів. Триваюча пасивна поведінка такої особи не свідчить про дотримання строку звернення до суду з урахуванням наявної у неї можливості знати про стан своїх прав, свобод та інтересів (*Судово-юридична газета (https://sud.ua/uk/news/publication/353621-sroki-obrascheniya-v-sud-v-2026-godu-analiz-pravovykh-pozitsiy). – 2026. – 17.02).*

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Якуша, Закон і Бізнес: Асистент без мантиї. Як в Україні та світі впроваджують штучний інтелект у судове адміністрування

Штучний інтелект вже стукає у двері залів суду – не як суддя, а як помічник. Як українські та міжнародні практики вибудовують правила цього партнерства?

Не обман, а інструмент

За спільної організації Міжнародної асоціації судового адміністрування та проекту ЄС «Право-Justice» відбувся вебінар «Роль штучного інтелекту в судовому адмініструванні: підвищення ефективності та вирішення проблем, пов'язаних із нестачею кадрів».

Президент Міжнародної асоціації судового адміністрування Памела Гарріс окреслила ключовий аргумент на користь ШІ: сучасні суди мусять виконувати дедалі більше роботи за менших ресурсів, і технологія здатна їм допомогти без порушення базових принципів правосуддя. Спікер відкинула поширений закид, ніби використання штучного інтелекту є різновидом нечесності. «Якщо використання ШІ відбувається відповідно до певних чітко визначених принципів, до правил і – найголовніше – за належного нагляду з боку людини, то хіба ми можемо говорити про обман?» – запитала П. Гарріс.

Представник Державної судової адміністрації, відповідальний за питання діджиталізації, Леонід Сапельніков наголосив: для судової системи, яка працює в умовах воєнного стану, ШІ є не просто зручністю, а стратегічним ресурсом трансформації. Він може автоматизувати рутинні процеси, аналізувати великі масиви даних, прогнозувати навантаження на суд та покращувати комунікацію всередині судових установ. «Штучний інтелект може стати інструментом, який надає керівнику аналітичні панелі в реальному часі, допомагає визначати вузькі місця, моделює різні сценарії розвитку», – додав Л. Сапельніков.

Де можна – де зась

Найбільш системний погляд на регулювання ШІ запропонував член ради Всеукраїнської асоціації працівників апаратів судів та голова апарату Вищого антикорупційного суду Богдан Крикличенко. Спільно з колегами, за підтримки проєкту «Право-Justice», він розробив стандартизовану операційну процедуру (СОП) – документ, покликаний визначити принципи, терміни та правила використання суддями і працівниками апарату алгоритмів штучного інтелекту як для здійснення правосуддя, так і для судового адміністрування.

Перша версія нормативного регулювання з'явилась раніше: у грудні 2024 року ВАКС затвердив наказом засади використання алгоритмів ШІ. Проте, за словами Б. Крикличенка, той документ уже виглядає «доволі базовим і навіть примітивним» – СОП є наступним, якісно вищим рівнем регулювання. Документ структурований навколо переліку дозволених сфер застосування, ключових принципів та практичних вимог.

Серед допустимих напрямів використання ШІ – автоматизація адміністративних процесів (систематизація документів, планування робочого часу), інформаційна підтримка при підготовці судових рішень (аналіз практики, пошук релевантних прецедентів), переклад документів для забезпечення мовної доступності, а також аналіз статистики та прогнозування навантаження на суд.

До принципів СОП належать: законність і дотримання прав людини, пріоритет людського контролю, прозорість і зрозумілість процесів, недискримінація і справедливість, конфіденційність і захист даних, а також відповідальність за використання ШІ та результати його роботи. «Будь-який результат має бути перевірений, оцінений, проаналізований людиною. Якщо ми говоримо

про судові рішення – воно має прийматися виключно людиною», – наголосив спікер.

Алгоритм шукає прецедент

Окремий і, мабуть, найбільш промовистий блок СОП – так звані «червоні лінії»: перелік того, що штучному інтелекту в суді заборонено категорично. Б.Крикливенко назвав їх: остаточне ухвалення судового рішення без належного людського контролю, оцінка доказів без перевірки людиною, автоматизоване визначення розміру покарання чи міри відповідальності, обробка персональних даних за ознаками, які можуть спричинити дискримінацію учасника провадження, масове біометричне ідентифікування в приміщеннях суду, а також аналіз емоційної поведінки учасників процесу.

Поруч із заборонами – низка практичних вимог: обов'язкове навчання персоналу, деперсоналізація будь-якої інформації перед завантаженням у відкриті системи, двофакторна автентифікація, регулярне оновлення антивірусного програмного забезпечення та аудит систем. «Те, що ми використовуємо в нашому суді вже більше року, – ми обов'язково перевіряємо і звіряємо. Такий фактчекінг проводиться для того, щоб людина перевіряла, що і який продукт здійснений алгоритмами ШІ», – розповів Б.Крикливенко.

Живу демонстрацію того, як ШІ вже працює на практиці, провів перший заступник керівника секретаріату Верховного Суду Рясим Бабанли. З 2020 року він разом з командою та проектом «Право Justice» розробляв базу

правових позицій ВС – інструмент, відкритий для всіх бажаючих незалежно від країни перебування.

Логіка бази проста: юрист завантажує текст позовної заяви або судового рішення – і система автоматично підбирає релевантну практику ВС. Актуальність такого рішення важко переоцінити: судді ВС щотижня розглядають близько 2000 справ по всіх видах юрисдикції, і стежити за власною практикою в таких умовах вкрай складно. Оновлена у 2025 році до версії 2.0, база суттєво спрощує це завдання.

З квітня 2025 року система отримала функцію генерування правових позицій засобами штучного інтелекту. Раніше оператори вручну формулювали ключовий висновок з кожної справи. Тепер алгоритм справляється з цим менш ніж за 10 секунд. «Як експерт, можу стверджувати, що ця база формулює позиції якісно десь приблизно на 80–90%. Ми брали 100 рішень, давали генерувати 100 позицій – і люди, які їх оцінювали, ставили оцінку від 8 до 9 по 10-бальній шкалі», – зазначив Р. Бабанли.

Підсумовуючи, спікер підкреслив: ШІ жодним чином не замінює суддю, але стає надійним помічником у роботі з великими масивами даних. «Штучний інтелект не може замінити суддю, але точно може стати ще одним надійним помічником і допомагати йому працювати з великими обсягами даних, тим самим вивільняючи час для дійсно важливих і складних справ», – підсумував Р. Бабанли (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/171289-yak_v_ukraini_ta_sviti_vprovadzhuut_shtuchniy_intelekt_u_su.html). – 2026. – 25.02).

М. Шашкова, Укрінформ: Повоєнні вибори в Україні: підготовка та ключові питання

Україна почала формувати законодавчу основу для виборів, намагаючись поєднати вимоги безпеки та конституційні норми

Питання повоєнних виборів в Україні поступово виходить із зони абстрактних дискусій у площину практичної підготовки. Парламент, Центральна виборча комісія та громадянське суспільство паралельно напрацьовують підходи, які мають дати відповідь на головне запитання: де, коли і за яких умов вибори після війни будуть можливими без ризику для людей і з дотриманням демократичних стандартів.

ВИБОРИ ПІСЛЯ МИРНОЇ УГОДИ

Ідея підготувати спеціальні правові механізми не з'явилася спонтанно. По-перше, повномасштабна війна призупинила нормальний виборчий цикл. Українська конституція та чинне законодавство прямо забороняють проведення президентських чи парламентських виборів під час дії воєнного стану.

По-друге, позиція влади чітко пов'язана з ідеєю мирної угоди та безпекових гарантій. У грудні минулого року Президент Володимир Зеленський заявив, що після підписання такої угоди Україна готова якомога швидше провести президентські вибори, але лише за наявності безпекових і демократичних стандартів. Верховна Рада, за його словами, буде спроможна призначити дату виборів одразу після підписання або під час реалізації угоди.

«Якщо йдеться про те, що комусь дуже хочеться виборів в Україні й що це дає якусь надію, що можна досягти політикою того, чого вони не досягли війною, то вони це просувають. Але це не значить, що український народ саме так це сприйматиме. Україна може провести вибори і зробити це в інтересах України як демократичної країни», – пояснив Зеленський.

Якщо президентські вибори можна провести швидше після підписання мирної угоди, то парламентські та місцеві вибори можливі

тільки після скасування воєнного стану через конституційні обмеження та більший обсяг організаційної роботи.

Зеленський також не виключає, що референдум стосовно мирного плану щодо завершення війни може відбутися одночасно з президентськими виборами, якщо будуть дотримані всі необхідні умови. Він наголосив, що рішення громадян на референдумі матиме більшу юридичну силу, ніж його підпис: «Навіть якщо я підписав угоду як Президент, остаточне рішення, ухвалене на референдумі, має найвищу юридичну силу».

Ця позиція стала реакцією і на зовнішні сигнали, і на внутрішні очікування. Західні партнери у своїх мирних ініціативах та дискусіях про гарантії безпеки пов'язують майбутні вибори з досягненням миру. Але наразі немає жодних передумов до швидкого підписання будь-якої мирної угоди.

РОБОТА НАД ЗАКОНОДАВСТВОМ

Питаннями повоєнних виборів у Центральній виборчій комісії (ЦВК) почали займатися ще у 2023 році. Під час напрацювань основний фокус був на ризиках, які можуть виникнути під час їх проведення. Також як забезпечити голосування українців за кордоном: з урахуванням масової міграції, складної логістики та реальних фінансових можливостей держави.

Робоча група розглядала різні варіанти голосування за кордоном, зокрема поштове та електронне. Аналіз показав, що обидва формати мають серйозні ризики. Поштове голосування складне в організації, дороге й не гарантує таємниці та чесності вибору. Електронне додає ще й кіберзагрози, проблеми з ідентифікацією виборців і низьку довіру до результатів, які неможливо повторно перевірити.

«Післявоєнні вибори будуть особливо відповідальними з огляду насамперед на зумовлене війною виснаження суспільства, гострий запит на чесні вибори. Запровадження нових форм голосування саме на післявоєнних виборах значно ускладнить організацію

виборчого процесу й може негативно вплинути на забезпечення належного здійснення виборчих процедур, спостереження за голосуванням та контролю за достовірністю встановлення волевиявлення виборців. Тому є значний ризик втрати довіри виборців, суспільства та міжнародних партнерів до результатів цих виборів», – зазначили у ЦВК.

Там наголосили, що необхідно підготувати окремий закон, який урегулює особливості організації виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Він має стати додатковим спеціальним регулюванням до нового Виборчого кодексу України, ухваленого у 2019 році.

І робота над законодавчою базою вже розпочалася. З кінця грудня 2025 року у Верховній Раді працює Робоча група (РГ) під керівництвом першого заступника голови парламенту Олександра Корнієнка. До роботи залучені народні депутати, ЦВК та представники громадянського суспільства.

«Уже на початку січня для фахового опрацювання було створено сім підгруп, які повинні були до 30 січня передати на РГ підготовлені пропозиції для обговорення широким колом. Мета Робочої групи – знайти найкращі варіанти для проведення перших повоєнних виборів», – розповідає Укрінформу Олена Шуляк, народна депутатка від фракції «Слуга народу».

На порядку денному – питання від строків проведення виборів до агітації в медіа.

ЩО ОБГОВОРЮЮТЬ ДЕПУТАТИ

На сьогодні робота над законом активна. Насамперед тривають консультації щодо проведення президентських виборів, а стосовно парламентських відбудуться згодом.

«Слід розуміти, що це нешвидкий процес, адже в результаті цього маємо отримати якісний документ. На сьогодні в нас є низка пропозицій від ЦВК, з якими також працюємо», – розповідає Шуляк.

З основного – вибори Президента України призначаються протягом 1 місяця з дня припинення або скасування воєнного стану. Початок виборчого процесу стартує не раніше,

ніж через 6 місяців з дня припинення або скасування воєнного стану, а його тривалість окреслена 90 днями.

Вибори народних депутатів України призначаються на останню неділю 90-денного строку з дня офіційного оголошення результатів виборів Президента України. Початок виборчого процесу – через місяць після оголошення результатів виборів Президента України, а його тривалість – 60 днів.

«Безсумнівно, у контексті виборів усі підтримали думку, що потрібен тривалий підготовчий процес. Зокрема, має бути оцінено проведення виборів на певних територіях, проаналізовано готовність виборчої інфраструктури з урахуванням руйнацій. Також попередньо необхідно провести розрахунки витрат на додаткові дільниці за кордоном, забезпечити взаємодію державних реєстрів для уточнення інформації. Окрім цього, потрібна підготовка і для ЦВК: проведення організаційних заходів, фінансове планування та ін.», – розповідає народна депутатка від СН.

Дискусії тривають і щодо інших питань. Наприклад, важливе питання – як організувати виборче право та право на балотування для військових. Серед пропозицій – можливість утворення спеціальних виборчих дільниць за поданням Міністерства оборони України (за потреби); надання відпустки кандидатам для реєстрації, балансу безпеки і прозорості, щоб була забезпечена присутність кандидатів, спостерігачів і медіа за окремим порядком, а також надання гарантій участі військовослужбовців у виборах як кандидатів.

«Що стосуються ВПО, то ми порушували питання лібералізованих процедурних змін виборчої адреси та тимчасової зміни місця голосування (зокрема, електронних заяв). Окрім цього, ЦВК пропонує створити додаткові звичайні виборчі дільниці (не пізніше ніж за 12 днів до дня виборів), а також ввести особливий порядок утворення виборчих комісій, додаткових виборчих дільниць. Також запровадити нові особливості складання списків виборців, щоб усі могли скористатися виборчим правом, без винятків», – коментує Шуляк Укрінформу.

Для організації виборів за кордоном парламент та ЦВК очікують допомогу від Міністерства закордонних справ. До початку виборчого процесу слід забезпечити активну реєстрацію українців, після чого можливе утворення додаткових дільниць.

Але щодо голосування через «Дію» говорити зарано. «Адже навіть якби було бажання організувати онлайн-голосування, слід розуміти, чи є технічні можливості для реалізації такого масштабного голосування, а головне – чи буде довіра людей до такого процесу. Тому мій прогноз щодо онлайн-голосування – негативний», – зазначила Шуляк.

Одностайна позиція учасників законодавчого процесу в тому, що на територіях Росії та Білорусі виборчі дільниці утворюватися не будуть. Не проводитиметься голосування і на територіях України, тимчасово окупованих РФ.

З приводу інших питань, як-от особливості запобігання участі у виборах кандидатів, що можуть бути пов'язані з Росією, а також захист виборчого процесу від втручання РФ загалом, можливість введення спеціального юридичного статусу для великих телеграм-каналів на період виборів, щоб зобов'язати їх розкривати власників та маркувати агітацію, консультації в РГ тривають.

БЕЗПЕКА ЯК ПЕРЕДУМОВА

Одним із небагатьох інструментів, який уже сьогодні дає предметне уявлення про стан готовності територій до виборів, стали безпекові аудити громад, які проводить Громадянська мережа ОПОРА.

Аудит побудований як діагностичний інструмент. Громади оцінюють за 35 критеріями, згрупованими у чотири блоки: базові передумови, фізична безпека, соціально-економічна ситуація та стан демократичних процесів. Безпека в цьому підході – поняття значно ширше, ніж наявність укриттів. Йдеться про інфраструктуру, доступ до освіти, медицини, соціальних послуг і про сам факт присутності людей у громаді.

Найбільшу групу в дослідженні становлять громади, що перебувають у зоні бойових дій або поруч із нею: Краматорська,

Херсонська, Новомиколаївська, Нікопольська, Великописарівська. До вибірки також увійшли прикордонні громади на Півночі: Олевська та Сновська, деокуповані Ізюмська і Первомайська, а також тилові Кременчуцька та Південнівська.

Результати прогнозовані: прифронтові, прикордонні та деокуповані громади демонструють низькі показники майже за всіма блоками аудиту. Тилові – навпаки, мають суттєво кращі стартові позиції.

Одним з важливих чинників є демографія. У деокупованих і прифронтових громадах кількість мешканців скоротилася на 50–75% порівняно з довоєнним рівнем. У Херсонській громаді залишилося близько чверті населення, у Великописарівській – трохи більше ніж 30%, у Первомайській – 44%. Навіть у Краматорську – менш як 70%. Це означає не лише меншу кількість виборців, а й дефіцит людей, які можуть працювати у виборчих комісіях і забезпечувати сам процес.

Фізична безпека є окремим вузьким місцем. У жодній з 11 громад дільниці не забезпечені укриттями в радіусі 500 метрів на 100%. Найгірші показники зафіксовані у Херсонській та Великописарівській громадах. Навіть за умови припинення воєнного стану позитивну оцінку за цим блоком могли б отримати лише три громади – дві тилові й одна прифронтowa.

«Виявлені проблеми можна усунути до початку виборчого процесу за наявності необхідних інвестицій і часу. Водночас необхідно розробити законодавчу рамку для визначення територій, де проведення безпечних і демократичних виборів не є можливим. Будь-які рішення, що стосуються конституційних прав громадян, мають бути обґрунтованими за допомогою верифікованих даних», – ідеться в дослідженні.

ПОЗИЦІЯ ПАРЕ ЩОДО ВИБОРІВ

Наприкінці червня свою позицію щодо проведення виборів в Україні висловилися і в Парламентській асамблеї Ради Європи (ПАРЄ). Там підтвердили, що проведення виборів під час дії воєнного стану є неможливим відповідно до міжнародних демократичних стандартів.

У резолюції «Вибори в часи кризи» Асамблея наголошує, що війна створює обставини, коли держава не може гарантувати безпеку, рівний доступ і вільне волевиявлення громадян, а також назвала повномасштабну агресію РФ одним із найбільших викликів для прав людини й функціонування демократичних інституцій.

ПАРЄ рекомендує країнам, що пережили серйозні кризи, оновлювати виборче законодавство й готувати умови для безпечних і прозорих виборів, щойно це стане можливим згідно з європейськими стандартами, а також закликала міжнародну спільноту посилити підтримку України. У документі

окремо наголошено на важливості адаптації законодавства та розробленні стратегій протидії гібридним загрозам, зосібна дезінформації й кібернападам.

Над цим і працюють депутати. Тепер усі підгрупи РГ у парламенті – на стадії зведення своїх пропозицій про повоєнні вибори та надання їх голові Робочої групи. Планується, що завершення цього етапу відбудеться в середині лютого. Тоді ж буде представлено напрацювання (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4088327-povoenni-vibori-v-ukraini-pidgotovka-ta-klucovi-pitanna.html>). – 2026. – 6.02).

П. Андрющенко, Лівий Берег: Референдум без людей. Це рішення чи ампутація?

Щоразу Президент говорить про те, що долю Донецької області (зокрема) та окупованих територій загалом буде вирішувати народ України на референдумі. Опустимо суто юридичні питання та конституційні трактування. Давайте глянемо на це під кутом людей.

683 395 українців додалося в Європі під тимчасовим захистом за 2025 рік. Зараз у країнах ЄС – 4,35 млн українців. 30,5% – діти. Тобто близько 3 млн – дорослі виборчого віку.

Це – тільки Європа. Додаємо ще орієнтовно 3 млн виборців на окупованих територіях з 2022 року. Маємо 6 млн людей. Або щонайменше 20% від загальної кількості виборців України.

І це не абстрактні цифри. Це люди, чії домівки знищені або окуповані. Люди, за яких і про яких, імовірно, будуть ухвалюватися рішення. Люди, чия доля безпосередньо залежить від можливого референдуму.

Тут постає дуже просте питання.

Чи є морально-етичним проводити референдум, якщо щонайменше п'ята частина виборців фізично не має зрозумілої, гарантованої процедури голосування?

Не юридично. Не процедурно. Саме морально.

Бо за чинним законодавством немає чіткої, відпрацьованої моделі голосування для тих,

хто перебуває в окупації. Немає системного рішення для мільйонів, які розсіяні по Європі. Немає гарантії, що їхній голос буде рівним голосу тих, хто залишився в Україні.

Тобто ми говоримо не просто про референдум. Ми говоримо про потенційне рішення без участі тих, кого це рішення стосується найбільше.

Тоді постає наступне питання. Це спроба вирішення проблеми чи спроба від неї дистанціюватися?

Бо є різниця між: “Ми як держава беремо відповідальність” та “Нехай народ вирішить”.

Коли 20% виборців поза досяжністю – це вже не просто «делегування» рішення. Це зміна складу народу, який це рішення ухвалює.

Чи не є це формою політичної ампутації? Викреслення тих, хто втратив дім. Тих, хто виїхав через війну. Тих, хто фізично не може проголосувати.

Бо якщо результат буде ухвалено без них – це не “воля народу”. Це воля тієї частини народу, яка залишилася в доступі.

І тут найнеприємніше.

Референдум може бути інструментом легітимності. А може бути інструментом її імітації. Може бути чесною спробою спільного рішення. А може – механізмом маскування вже прийнятого політичного вибору.

Чи це перекладання відповідальності з влади на суспільство? Чи це щира віра в пряме народовладдя? Чи це спосіб сказати: “це не ми – це народ”?

Давайте подивимось. Ще раз. Статистика тут – це не емоція. Це арифметика.

6 мільйонів людей. 20% виборчого потенціалу. І ця цифра зростає щомісяця на 10–15 тисяч.

Якщо ми проводимо референдум без гарантії повноцінної участі цих людей – чи не

перетворюємо ми демократичну процедуру на механізм відсікання? Тому що демократія – це не тільки голосування. Це рівність участі. А без рівності участі це не референдум. Це статистично коректно оформлене рішення без частини країни.

І отут уже питання не до юристів. А до совісті (*Лівий Берег* (https://lb.ua/blog/androshchenko/723183_referendum_bez_lyudey_tse.html)). – 2026. – 19.02).

Н. Карбунар, Главком: Чи може Україна віддати Росії території в обмін на мир? Дипломат розтлумачив норми Конституції

Навіть загальнонаціональний референдум не може бути механізмом легалізації територіальних поступок

Жоден орган влади в Україні – ані президент, ані парламент, ані народ на референдумі – не має повноважень ухвалювати рішення про відчуження частини території держави. Як інформує «Главком», про це в інтерв'ю «Радіо «Свобода» заявив дипломат і політик Роман Безсмертний, коментуючи дискусії щодо можливих умов мирної угоди з Росією.

За словами Безсмертного, Конституція містить пряму заборону на подібні рішення.

«Стаття 2 Конституції чітко визначає: територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою. Стаття 17 покладає на державу обов'язок захищати суверенітет і територіальну цілісність. Жоден орган влади не має права цим «гендлювати», – наголосив Безсмертний.

Він підкреслив, що навіть загальнонаціональний референдум не може бути механізмом легалізації територіальних поступок.

«Референдум може стосуватися питань розширення території, наприклад вступу нових суб'єктів. Але відторгнення частини державної території – це пряме порушення Основного закону. Такої компетенції немає ні в парламенті, ні в президента, ні в народу на референдумі», – зазначив дипломат.

Безсмертний також звернув увагу, що в умовах воєнного стану внесення змін до Конституції є неможливим. А отже будь-які розмови про формалізацію територіальних поступок суперечать чинному правовому полю.

«У період воєнного стану Конституція не може бути змінена. Тому всі спроби винести питання територій у політичну площину – це або юридична неграмотність, або свідоме маніпулювання», – заявив він.

На думку Безсмертного, територіальна цілісність не може бути предметом переговорів як елемент компромісу.

«Територія – це не предмет торгу. Це основа державності. І жоден мандат, отриманий на виборах чи референдумі, не дає права порушувати конституційні засади», – підсумував політик.

Нагадаємо, президент України Володимир Зеленський заявив, що на переговорах у Женеві сторони не дійшли спільної позиції щодо територіального питання.

До слова, аналітики попереджають: наполеглива вимога Москви передати їй повний контроль над Донецькою областю може бути не просто спробою «зберегти обличчя». Експерти побоюються, що задача Слов'янська і Краматорська позбавить Київ найпотужнішої лінії оборони на сході (*Главком* (<https://glavcom.ua/country/politics/chi-mozhe-ukrajina-viddati-rosiji-teritoriji-v-obmin-na-mir-diplomat-roztlumachiv-normi-konstitutsiji-1104373.html>)). – 2026. – 19.02).

I. Ведернікова, Дзеркало тижня: За склом: переговори без фіналу, вибори без миру?

Переговорний процес щодо виходу з російсько-української війни став самодостатнім, вирішуючи стратегічні завдання політичних гравців прямо чи опосередковано залучених у війну. Поки Україна тягне жили, Путін тягне час, Трамп – гроші, Європа – гуму процедур.

Як не можна порохувати рибок, що метушаться в акваріумі, доки не зробиш світлину, так неможливо нині вловити фінальні результати переговорів, оскільки картинка здатна змінюватися щодня. Тому ми вирішили зробити для вас «світлину рибок в акваріумі» станом на сьогодні. Адже не можемо точно спрогнозувати, в якій зі «зграйок» виявиться завтра ірраціональна жадібна егоїстична або млява риба. Проте варіанти розглянути можемо.

У будь-який момент можуть бути скасовані «переговори заради переговорів» і зафіксована можлива конфігурація виходу з війни. Це залежить не так від бажання Трампа закрити український гештальт перед виборами до Конгресу, як від рішення Путіна.

Зафіксуємо також, що Україна входить у фазу, де внутрішня політична логіка починає жити швидше й жорсткіше, ніж переговорний процес. Хоч коли зупиниться війна – після неї обов'язково відбудуться вибори. Або й під час неї, якщо в цьому бажанні зійдуться Путін і Трамп. І Зеленський. Тому, буквально вискочивши з каструлі з окропом після гучного корупційного скандалу (де залишилися варитися Міндіч, Єрмак, Чернишов, Шурма та К°), чинний глава держави заходився реалізовувати сценарій «другий термін».

На що ставить Зеленський сьогодні? Якими будуть президентські вибори? Навіщо Зеленському паралельний референдум, коли Трамп на ньому не наполягає? Чому Путіну не вигідний мир просто зараз і нащо він і далі торгується з Трампом? Що все-таки може підштовхнути диктатора зупинитися найближчим часом?

Відомо, що вибори в Україні хотів би бачити Трамп і вся його переговорна команда.

Путін теж мільйон разів заявляв, що не хоче мати справу з «нелегітимним» керівництвом України. Зеленському, може, вибори й не дуже потрібні, та надто вже вдалий момент. Тому під виглядом поступки Трампу він намагається упакувати вибори в конструкцію переговорів.

Виборчі технології влади

7 лютого агентство Reuters опублікувало версію про те, що під час останнього раунду переговорів у Абу-Дабі досягнуто домовленості між американською й українською делегаціями про орієнтовну послідовність кроків: імовірно укладання мирного договору в березні, а потім проведення президентських виборів і референдуму в травні. Того ж дня Володимир Зеленський підтвердив можливість такого розвитку подій. Ту ж інформацію повторила й Financial Times.

(Насправді ще до Нового року нашої переговорній групі спустили чернетку розкладу: лютий – внесення необхідних змін до виборчого та референдумного законодавства. Потім – оголошення виборів і 30 днів на їх підготовку. Другий тур – 15 травня, далі – зустріч лідерів США, України й Росії, на якій буде підписано документ про перемир'я).

Але «рибки» не стоять на місці, й завдяки інформації наших джерел у переговорній групі нам вдалося уточнити важливі деталі, що розкривають загальне тло переговорів і сутність технологій, у межах яких має намір діяти Зеленський.

Отже, основне: нині йдеться про укладання договору на основі 20 пунктів мирного плану. Дедлайн – весна. Перший тур виборів президента й референдум про підтримку мирного плану Зеленського можуть відбутися в перший тиждень червня. Водночас навіть якщо вдасться домовитися з Путіним про припинення вогню (а президент учора заявив, що без припинення вогню виборів не буде), воєнний стан в Україні на період виборів і референдуму скасовано не буде. І це може стати основною технологією. Офіційно Банкова продаватиме

це так: «Хіба ми можемо довіритися Путіну й скасувати воєнний стан, поки не ратифіковано всіх наданих нам гарантій безпеки?». Що, загалом, логічно. Але з іншого боку, для виборів це – контрольований владою телевізор, стислі строки кампанії, комендантська година, закриті кордони. Вибори в атмосфері Північної Кореї передбачуваніші з погляду результату, ніж у Південній.

Тепер розберімо по черзі цей план і можливі траєкторії відхилення від нього.

По-перше, на темі виборів від самого початку наполягали американці. І це побічно підтверджує той факт, що обидві дати, які потрапили в медіа (15 травня й 3 червня), випадають на будні. При тому, що в Україні вибори традиційно проводять у неділю, про що могли не знати американці, які генерують дедлайни. Опосередковано у виборах зацікавлений і Путін, котрий, як ми вже сказали, не забуває згадувати про «нелегітимність» чинної української влади. Та якщо дотримуватися цієї логіки, то Путін навряд чи готовий підписувати великий мирний договір із «нелегітимним президентом». Тобто жодної ясності стосовно того, що саме підпишуть навесні, немає. Найімовірніше, в такій ситуації може йтися про підписання договору про припинення вогню військовими. Тоді як великий мирний договір буде підписано лише з легітимною владою після виборів.

Тут важливо розуміти також, що президент Зеленський досить легко пішов на угоду щодо виборів: у цій ситуації він готовий до виборів як ніхто інший серед потенційних кандидатів. Медійно, технологічно, адміністративно, фінансово. Крім того, як стверджують наші джерела, Зеленський хотів покласти виборцям два подарунки: вступ України до ЄС 2027 року і головне – гарантії безпеки, прописані чіткіше й конкретніше, ніж сама стаття 5 договору НАТО. На сьогодні є проблеми як зі строками вступу до ЄС – таких обіцянок Зеленському ніхто не дав, – так і з часом надання гарантій безпеки. Нині публічно активно обговорюють триступеневі гарантії реагування на можливу повторну агресію (ЗСУ – «Коаліція охочих» – США), однак, згідно з останньою інформацією,

США готові давати гарантії мирній Україні, а не такій, що воює, пропонуючи нам спершу домовитися з росіянами й закінчити війну. Що підтверджує версії про підписання великого мирного договору після виборів.

Як стверджують джерела, Зеленський нині намагається обміняти свою згоду на вибори на гарантії безпеки для України. Однак не факт, що це в нього вийде, й він битиметься до останнього. Йому самому потрібні ці вибори.

По-друге, формула Банкової гранично чітка: «Головне завдання – вибори в один тур». Усе інше підпорядковано цій меті. Пояснюється доволі просто. Згідно з усіма соціологічними опитуваннями, які проводилися раніше, Зеленський у другому турі програє Залужному й Буданову. Тож для більшої певності його влаштує перемога в першому турі.

Тут наведемо кілька показових цифр із останньої закритої соціології, проведеної одним зі штабів із 1 до 3 лютого. З усіх респондентів, які вже визначилися зі своїм кандидатом і сказали, що прийдуть на вибори, 34% проголосують за Зеленського в першому турі (у січні було 30%). Залужному віддадуть свої голоси 19,2% (було 22%). Порошенку – 10,6%, Буданову – 9,1% (раніше було 13%). А далі – так, дріб'язок: Разумков – 5,5%; Тимошенко – 4%; Білецький – 3,4%; Усик – 2,4%; Притула – 2,3%. Щодо другого туру, то, попри зростання президентського рейтингу, результати досі не на його користь: якщо брати всіх опитаних, то Зеленський набирає 30%, Залужний – 35%. У парі Зеленський—Буданов – відповідно 31 і 27%. Хоча ще в лютому в тих, хто прийде на вибори й визначився, Буданов вигравав у Зеленського з рахунком 42:40 у другому турі.

Тож мета Зеленського – перетворити в першому турі свою третину голосів на половину. Саме тому йому потрібно вивести з гри всіх можливих кандидатів, які можуть стати точкою збирання протестного електорату, а це стабільні дві третини країни. Завдання-максимум – зробити так, щоб ніхто з потенційних локомотивів не пішов на вибори (про це поговоримо трохи нижче), а завдання-мінімум – організувати систему виборів і підрахунок голосів так, щоб це змогло компенсувати

йому різницю в день голосування. І тому в плані виникло обов'язкове по-третє: зберегти воєнний стан. Коли стає не так важливо, чи дотримуватиметься Росія умов припинення вогню і який вона дасть часовий люфт для голосування. Навіть ліпше, якщо постійно пострілюватиме. Воєнний стан – це, як ми вже казали, стрімка кампанія, щоб ніхто інший не встиг розгорнутися; телемарафон «Єдині новини» на побігеньках у Банкової. Разом із СБУ. Максимальний адміністративний ресурс і підстава для Служби втручатися в проведення виборів, нейтралізуючи терористичні загрози. Інструмент блискуче обкатали на довиборах до парламенту на 87-му окрузі Надвірної в Прикарпатті. Де СБУ, вторгшись в окружну комісію, «запобігла дестабілізації» й провела за руку в Раду «службу народу» Вірастюка з мішками бюлетенів напереваги.

Крім того, підтримуючи в суспільстві відчуття війни, влада максимально активізує прагнення виснажених війною й холодною зимою людей до миру. І тут вмикається по-четверте: референдум. І це – теж технологія. Йї ініціатива виключно української сторони, на якій узагалі не наполягав Трамп. Однак тему референдуму почали варити на Банковій ще до Нового року. Навіть озвучили пропозицію української сторони президенту США приїхати й виступити в парламенті на підтримку мирного плану та референдуму. Втім, Трамп навряд чи приїде, оскільки його влаштовує проста ратифікація парламентом підписаного документа про припинення війни.

Тому основна ставка – на всенародний референдум. З ініціативи народу. Який поки ще не можна суміщати з виборами, проте це не найбільша законодавча проблема (про необхідну законодавчу базу – нижче). Залізне зчеплення між референдумом і майбутнім миром має підштовхнути народ проголосувати за єдину людину, яка цього миру добивається.

Що із законами?

Конституція забороняє проводити парламентські вибори під час війни / воєнного стану. Щодо президентських, то такої заборони в Основному Законі немає, й регулюється вона

виключно законом про воєнний стан. Який можна змінити. Правда, на сьогодні у президента в парламенті рівно 169 твердих багнетів, інші скаржаться на відсутність бюджету. А той факт, що «слугам» та прислужникам підвищили утримання й тепер кожен депутат одержує по шість тисяч у.о., не впливає на настрої «совісного» депутатського корпусу.

Як відомо, на початку січня в парламенті створили робочу групу, яка під керівництвом першого віцеспікера Олександра Корнієнка розробляє законодавство для повоєнних президентських і парламентських виборів. Із тривалим строком підготовки до них, що становитиме не менш як шість місяців після закінчення війни. Це може бути актуально для майбутніх парламентських виборів, але для президентських, як ми вже розуміємо, такий варіант реальному сценарію влади не підходить. Ба більше, все, що напрацюють у цьому законі, не можна буде застосувати до виборів, які відбудуться без скасування воєнного стану.

Як стверджують наші співрозмовники у ВРУ, ЦВК й ОПУ, які намагаються змодельовати такі вибори, це буде урізаний варіант виборів із великими ризиками для голосування на закордонних дільницях (уже зараз у МЗС відбуваються спільні наради з ГУР і СЗР), тимчасово переміщених осіб (вони в межах короткої кампанії на тлі проблем із виборчим реєстром просто не встигнуть повідомити ЦВК про місце своєї реєстрації), а також військовослужбовців. Голосування останніх – особлива зона ризику такої моделі.

У чинному Виборчому кодексі є норми, що передбачають створення ЦВК спеціальних дільниць. Цю практику обкатали на президентських виборах 2019-го, коли на спеціальні дільниці Донецької та Луганської областей не змогли потрапити спостерігачі. Люди з довгою пам'яттю уточнюють, що хоча в загальному заліку на спеціальних дільницях у військових частинах переміг опозиційний кандидат Володимир Зеленський, на багатьох із них зафіксували неприродно велику кількість тих, хто проголосував за чинного президента Петра Порошенка. Під наглядом СБУ, яка завжди на варті антитерору.

Можна уявити, наскільки довгими будуть руки у служби президента в ситуації воєнного стану й за наявності в Зеленського політичної волі виграти вибори. Сотні тисяч військовослужбовців, які голосуватимуть на спеціальних закритих дільницях. Кульбіти з голосами пенітенціарної системи легко можна масштабувати на армію. Байдуже, як проголосують військові, важливо, які цифри та бюлетені потраплять до ЦВК.

Таким чином, ідеться не про порушення закону як таке, а про формування специфічної виборчої архітектури, максимально адаптованої під умови воєнного стану й короткої кампанії. Ця модель дає можливість владі керувати процесом, але робить вибори вразливими з погляду довіри, інклюзивності й подальшої легітимності. Саме в такому вигляді вибори стають не фіналом політичної кризи, а його продовженням – уже в іншій формі.

Глянсовий фасад старої системи

Два публічні місяці без Єрмака в кадрі стали показовою передвиборною лінією президента Зеленського. Призначення міністром оборони колишнього першого віцепрем'єра й очільника Мінцифри Михайла Федорова – одного з небагатьох міністрів із високим рівнем суспільної довіри (75%, за даними КМІС 2025 року) – формує образ керованої, технологічної та «цивільної» влади. Паралельно, після тривалої паузи, Зеленський віддав офіс президента голові ГУР Кирилу Буданову – постаті іншого порядку, яка символізує безпеку, військову зухвалість і переговори. Його фактичний (не юридичний – він не пішов із військової служби та, як будь-який військовий, може балотуватися) вхід у систему держполітики вирішує відразу два завдання: посилює переговорний трек і водночас стабілізує довіру до президента в умовах війни. Разом ці два призначення працюють як ретельно зібрана вітрина оновленої влади – з поділом ролей, але без зміни логіки контролю.

Відповідно до тієї ж закритої соціології, суспільство вже сприймає Буданова як невід'ємну частину Зеленського. Президент за місяць «з'їв» три відсотки рейтингу Буданова й

наростив свій. Паралельно, як ми вже писали, Буданова стриножили в офісі: президент порушив свою обіцянку та не віддав ГУР ставленику Буданова. Указ про призначення головою ГУР Олега Іващенко вийшов одразу після призначення Буданова головою ОПУ. Президент уміє вибивати основу з-під ніг конкурентів. Як пряниками, так і батогами. При цьому, як кажуть усі наші джерела в ОПУ, якщо Єрмака й Зеленського не можна було відірвати одне від одного, то Зеленського й Буданова складно склеїти.

Тасуючи карти з потрібними під вибори козирами, президент проводить технологічні зустрічі з ЛОМами. Тут два основні моменти.

По-перше, постановочні фото зустрічей президента з Валерієм Залужним, Сергієм Притулою, Сергієм Стерненком, Олександром Кубраковим, Дмитром Кулебою і Василем Малюком – спроба нейтралізувати головне обвинувачення, висунуте суспільством і медіа Зеленському, який дозволив Єрмаку тримати себе в «теплій ванні» й віддав йому в монопольне користування своє вухо. А тепер ви побачили нового Зеленського, двері якого відчинені. У цю ж логіку вписується і чат із медіа, який раптом запрацював і в якому президент демократично відповідає на запитання не тільки зарубіжних, а й українських журналістів. Чого б це раптом? А того!

Сполучною ланкою між учасниками чату й президентом виступає радник Дмитро Литвин, якого колеги журналісти не так давно запідозрили у формуванні думки президента стосовно того, хто йому друг, а хто – ворог. Нічого не стверджуватимемо, але, за нашою інформацією, гарант Конституції розпорядився продовжувати тиск на опозиційних журналістів і медіа. Президент може покластися на Поклада.

По-друге, кожна з піар-зустрічей президента виконує своє стратегічне завдання. У кожного зі званих гостей президента є своя більш-менш велика фанатська аудиторія. І кожній було послано сигнал: президент слухає і чує.

І якщо відомий волонтер Сергій Стерненко (він же новий радник міністра оборони) зі своєю мільйонною аудиторією, за задумом, покликаний забезпечити президентові підтримку націонал-

радикальної частини суспільства просто зараз, то «сповивання» Притули дасть змогу Зеленському одержати його електорат, якщо той люб'язно відмовиться йти на вибори й закличе своїх прихильників голосувати за Зеленського. 2,4% хоч і мало, але однаково приємно. За соціологічними опитуваннями, другий вибір більшості виборців Притули – Зеленський.

Що стосується колишнього головнокомандувача ЗСУ й чинного посла України в Британії Валерія Залужного, то зустріч із лідером рейтингу довіри та головним конкурентом на президентських виборах була більше внутрішньою потребою президента, ніж ходом на публіку. Ми вже писали про те, що Залужний обіцяв Зеленському і Єрмаку, що не братиме участі у внутрішній політиці під час війни. І, виходячи з логіки Зеленського, збереження воєнного стану залишає цю домовленість у силі. Чи вважає так Залужний? Не факт. Принаймні йому ніхто не казав, що вибори можуть проходити не після, а під час війни.

За нашою інформацією, на останній (зафіксованій на фото) зустрічі президент запропонував Залужному рокировку зі Стефанішиною. І Залужний нібито був не проти поїхати у Вашингтон, щоправда, не на п'ять років, як зажадав Зеленський. Такий крок означав би повне випадання з політичного життя на дуже довгий термін. Наразі ми не розуміємо, піде Залужний на президентські вибори чи тільки на парламентські. Хто його вестиме й хто побудує механізм його виборчої кампанії. Залужний усе ще залишається загадкою та чорним ящиком цієї історії.

Усі ці елементи – від постановочних зустрічей до «відкритого діалогу» з медіа – складаються в керовану вітрину оновленої влади, за якою інституційна архітектура залишається колишньою.

Правила всередині влади не змінилися. Про те, що Єрмак нікуди не подівся з голови Зеленського (а значить, і з процесу прийняття важливих рішень), ми писали одразу після відставки голови офісу президента. Збереження на основних посадах людей Єрмака, включаючи віцепрем'єра Олексія Кулебу,

голову Держфінмоніторингу Філіпа Проніна, голову Одеської ОВА Олега Кіпера та інших, підтверджує нашу версію. Як і нещодавнє розслідування колег УП, де було зафіксовано зустрічі Єрмака з секретарем РНБО Рустановим Умеровим і радником президента, ексміністром стратегічних галузей промисловості Олександром Камишіним.

Ба більше, президент Зеленський, розуміючи головну важливість силового блоку напередодні можливої виборчої кампанії, відразу після відходу Єрмака взявся за зміцнення саме політичного крила СБУ – надійними, керованими й ефективними людьми. Поклад, який де-факто керує Службою безпеки, підібрав ефективних людей. Саме за ним залишаються забезпечення внутрішньої стабільності, контроль політичного поля і супровід виборів в умовах воєнного стану.

Одним зі стовпів президентської влади залишається і Офіс генерального прокурора. Так, Кравченко викликає роздратування. Так, йому ніхто не пробачив відсутності підозри керівникам НАБУ й САП. Так, йому не забули дозволу САП відкрити й внести до реєстру провадження по депутатах, що робить ще менш керованою президентську фракцію. Не можна виключати, що йому доведеться писати заяву, як це довелося зробити Василеві Малюку. Але в ОГПУ вже на підхваті заступниця генпрокурора Марія Вдовиченко. Відома своїми скандальними родинними зв'язками.

Центр протидії корупції (ЦПК) після свого розслідування звернувся до СБУ з вимогою повторно перевірити Вдовиченко через те, що її брат працює у військовій прокуратурі РФ після зради 2014 року, а батько веде бізнес в окупованому Криму. Однак СБУ заявила, що така перевірка «не передбачена законом», і переслала запит генпрокуророві Руслану Кравченку для рішення про переоформлення допуску. Що підтверджує ставки Банкової на Вдовиченко.

А також на сценарій виборчої гри в одні ворота. У результаті вибудовується замкнена система політичного контролю, здатна забезпечити керований результат, але не здатна дати відповідь на зовнішній контур війни.

Однак внутрішня логіка Банкової не відповідає на головне запитання: навіщо все це Путіну?

Пакет для диктатора

Увесь план, який ми обговорювали до цього моменту, можна спокійно викинути в урну, якщо його не завізує Путін. Це ключова початкова умова для будь-якого можливого сценарію. Хоч би що заявляв Трамп і хоч би чого хотів Зеленський. За інформацією джерел, близьких до переговорного процесу, всередині обговорюються як мінімум три варіанти реакції Путіна, кожен з яких радикально змінює логіку того, що відбувається. При цьому в усіх сценаріях для Кремля принципово важливий не так фінал, як збереження керованої невизначеності – процесу, що дає простір для маневру та тиску.

Перший варіант. Путін хоче нового керівника країни, але царем «акваріума» може стати Зеленський. Якщо Путін зрозуміє, що закінченням війни він відчиняє Зеленському двері в другий термін, то чи підпише він це закінчення? А він зрозуміє. Правда, відразу включається версія про те, що ці ж двері можуть і сильно вдарити самовпевненого кандидата. Для Путіна ця конструкція може бути цікавою саме тому, що Зеленський, вбудовуючись у неї, йде ва-банк і різко підвищує рівень внутрішнього ризику й розколу в українському суспільстві. Ніхто не може знати точно, чи вдасться чинному президентові обіцянкою миру приборкати протестний потенціал, що накопичився в суспільстві за чотири роки війни.

Другий варіант. Путін таки піде назустріч Трампу, з яким він грає в різні ігри – розкол НАТО, великі бізнес-проекти, ослаблення Європи й поділ її на сфери впливу, але в останній момент американці висунуть Зеленському умову не балотуватися. Як ми вже писали, розмови про блокування президентських амбіцій Зеленського всередині команди Трампа ведуться постійно. Які аргументи можуть подіяти на рішення Зеленського (й узагалі, чи є такі), ми не можемо зараз знати. У Зеленського ще той характер. Правда, цій логіці важливо не тільки те, чи піде Зеленський на вибори, але й те, які альтернативні постаті розглядаються як

прийнятні для зовнішніх гравців – передусім для Вашингтона й Москви. Ми можемо припускати, що одним із кандидатів у президенти від команди Зеленського у разі реалізації такого сценарію стануть Буданов або Федоров.

Третій варіант. Путін може піти на фіксацію домовленостей, виходячи зі своїх внутрішніх обмежень. Ідеться про наростаючі проблеми в економіці, дефіцит ресурсів і людських резервів (аж до актуалізації вкрай непопулярної в РФ теми мобілізації), великі втрати, а також про бажання зафіксувати масштабне зняття санкцій і доступ до спільних проєктів із США, поки в Білому домі залишається Дональд Трамп. При цьому ці обмеження не створюють для Кремля військової необхідності терміново закінчувати війну: тактичний тиск зберігається, стратегічного перелому немає, що дає можливість Путіну вибирати момент і форму фіксації – якщо вона виявиться вигіднішою за продовження процесу.

Тут, щоправда, залишається ключове питання про умови фіксації. Видання Wall Street Journal повідомило про пакет на 12 трильйонів доларів Москви для Вашингтона, який днями передав Стіву Віткоффу Кіріл Дмитрієв. Ідеться про великий набір інвестиційних і інфраструктурних проєктів між США й Росією (про які ми писали ще рік тому в статті «Дев'ять кроків Путіна назустріч Трампу й «Ялті-2.0»). Спільні програми в енергетиці (газ, нафта, СПГ), рідкісноземельні й стратегічні ресурси, іноді згадуються майнінг-проекти й ІТ-частки – все це Путін пропонує Трампу, щоб на свою користь вирішити питання українських територій.

При цьому дії Вашингтона залишаються двійчастими. З одного боку, Дональд Трамп демонструє готовність до переговорів і економічних угод із Москвою. З іншого – не знімає санкційного тиску, і надалі підтримує європейські обмеження та зберігає жорстку позицію в сфері ядерної безпеки. І плюс Путіну в обличчя Венесуелою та Кубою. Ця подвійність не наближає фіналу війни, але дає можливість тримати процес у керованому для США режимі – без фіксації результату.

...«Риби в акваріумі» продовжують метатися. Їхні зграйки переформатуються, союзи

виникають і розпадаються швидше, ніж ми встигаємо їх фіксувати. Переговорний процес може обрушитися в будь-який момент. Може, навпаки, неочікувано дати конфігурацію виходу.

Але вже зараз ясно: конструкція «коротке припинення вогню—вибори—референдум—ратифікація» здатна зафіксувати внутрішній політичний результат швидше, ніж буде зафіксовано реальний фінал війни.

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Уряд є вищим за президента за логікою Конституції, а парламент не усвідомлює власних повноважень. Про це під час ефіру заявив суддя Конституційного Суду України у відставці В. Шишкін.

«У нас парламентська республіка, а не президентська, тому що уряд формується парламентом. Ті, хто приходять до уряду, не розуміють, що вони є вищими за президента, адже їх сформував представницький орган народу. Насправді у нас парламентсько-президентська республіка. Президентська республіка була за Кучми, адже він міг скасовувати постанови Кабміну. А Ющенко і Порошенко не могли скасувати постанову Кабміну, так само як і зараз Зеленський. Читайте уважно Конституцію. Це говорить не Шишкін, а Конституція. Все, що може президент, – зупинити постанову та звернутися зі скаргою до Конституційного Суду. На жаль, представники нашої влади не розуміють, у якій конституційній конструкції вони перебувають. І парламент цього також не розуміє» (*I-UA.TV* (<https://i-ua.tv/news/94349-ukraina-parlamentsko-prezydentska-respublika-a-ne-prezydentska-shyshkin>). – 2026. – 13.02).

Громадські активісти та представники різних громадських організацій звернулися до президента України, Верховної Ради України з вимогою не затверджувати результати можливої мирної угоди з Росією на всеукраїнському референдумі, оскільки це є неприйнятним, суперечить Конституції України та загрожує національним інтересам

Цей сценарій може не гарантувати Україні стійкого миру. Але він може гарантувати збереження влади Зеленському. Тобто, воюючи за якісно іншу країну, ми можемо отримати старого президента й стару країну.

Значить, мир ціною майбутнього? (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/za-sklom-perehovori-bez-finalu-vibori-bez-miru.html>). – 2026. – 12.02).

нашої країни, зазначила депутат Верховної Ради України VIII скликання, голова Мережі Захисту Національних Інтересів АНТС Ганна Гопко.

Вказано, що схвалення міжнародних договорів не потребує проведення референдуму, такі повноваження має лише парламент. Гопко зазначає, що парламент може призначити референдум лише в разі схвалення договору про зміну території нашої країни.

«Ми не можемо допустити, що президент чи уповноважені ним особи укладуть договір, який зазіхатиме на територіальну цілісність нашої держави і передбачатиме відмову від частини її суверенної території», – йдеться в повідомленні.

Представники громадських рухів та організацій закликають:

питання схвалення можливого мирного договору із РФ через референдум зняти з порядку денного;

не допускати погодження та підписання українськими представниками положень міжнародних угод, які суперечать Конституції та українському законодавству, зокрема щодо зобов'язань про проведення референдумів.

Громадські активісти закликали президента та парламент утриматися від будь-яких спроб проголосити референдум з порушенням вимог статті 72 Конституції України через те, що це має протиправний характер і нестиме непередбачувані руйнівні наслідки.

Гопко нагадала, що до повноважень президента, згідно з Конституцією, входить

призначення референдуму лише в разі внесення змін до розділів I, III, XIII Основного Закону (після того, як рішення схвалить 300 депутатів Ради) або проголошувати референдум за народною ініціативою. Вона додає, що останній може відбутися лише в тому випадку, коли громадяни зберуть понад три мільйони підписів під питанням, які вони самі сформулюють, а не підписанти міжнародного договору чи глава держави.

Активісти наголошують, що спроба затвердити компромісний мирний договір на референдумі підрве суверенітет і національну єдність. Громадські активісти звертають увагу на те, що РФ буде втручатися в процес обговорення та впливатиме на голосування референдуму.

«Використовуючи простір відкритої суспільної дискусії та застосовуючи інструменти збройного шантажу, росіяни неминуче скористаються референдумом для ескалації конфронтації в українському суспільстві», – вказують громадські активісти.

Зазначається, що після настання безпекових умов держава має у повоєнний період провести парламентські, місцеві та президентські вибори, які, згідно із законом «Про всеукраїнський референдум», не можна поєднувати з проведенням референдуму.

Заяву громадських активістів оприлюднено на сайті громадянського руху «Простір свободи». Серед підписантів цього звернення:

голова комітету у закордонних справах ВР VIII скликання, голова АНТС Ганна Гопко;

глава МЗС України (2007-2009 рр.), керівник Центру досліджень РФ Володимир Огризко;

голова правління Центру політико-правових реформ Ігор Коліушко;

заступник Голови Центральної виборчої комісії (2007-2018 рр), заслужений юрист України Андрій Магера;

директор ГО «Харківська правозахисна група» Євген Захаров;

голова «Руху ЧЕСНО» Віта Думанська;

ГО «Детектор медіа» Наталія Лигачова;

співкоординатор руху «Простір свободи» Тарас Шамайда;

ГО Деколонізація Валерій Пекар;

президент Центру «Стратегія XXI» Михайло Гончар;

голова ГО «Жіночий ветеранський рух» Андріана Арехта;

керівниця Міжнародного центру Української перемоги Олена Галушка;

ветеран, представник Крайової Ради Українців Криму Сергій Мокренюк;

голова правління ГО «Українська народна рада Донеччини та Луганщини» Станіслав Федорчук;

керівник стратегічних комунікацій і розвитку ГО «Кримський центр ділового та культурного співробітництва «Український дім» Андрій Щекун;

голова Міжнародного центру досліджень України «Пряма Ініціатива» Роман Сон;

координаторка проєктів ГО «Соціальний Капітал» Наталія Склярська;

український ПЕН Олексій Панич;

Український філософський фонд Євген Бистрицький;

виконавчий директор Інституту трансформації Північної Євразії Володимир Горбач;

медіа ГРУНТ Олексій Ковжун;

директор МБО «Екологія – Право – Людина» Олена Кравченко;

народна депутатка ВРУ (2014-2019), членкиня наглядової ради аналітичного центру «We Build Ukraine» Вікторія Войціцька;

дипломат, громадський діяч Богдан Панкевич;

голова ГО «Незалежні» Святослав Літинський;

голова ГО «Міць Азова» Ольга Попенко;

голова Асоціації відкритих даних Наталія Черногуб;

Центр реформ та місцевого розвитку Андрій Гінкул;

голова БФ «Veteranka» Катерина Приймак;

директор ВБО «Українська фундація правової допомоги» Микола Сіома;

директор ІТCare LLC, СхО EnergyCitizen Андрій Поданенко;

голова ГО «Кременчуцький антикорупційний центр» Оксана Гуйда;

Голова правління ГО «СТАН» Дмитро Кузнецов;

Виконавчий директор ГО Міждисциплінарний науково-освітній центр протидії корупції в Україні (ACREC) Оксана Нестеренко;

СЕО, співзасновниця UkarineNow.org Лариса Вербицька;

керівниця ГО “Український світ” Анастасія Розлуцька;

голова ГО “Інститут соборності” Сергій Стуканов;

журналістка, членкиня правління ГО «Інститут соборності» Наталя Соколенко;

ГО “Народний Захист” Наталя Заболотна;

голова правління ГО “Вище”;

менеджер проєктів КВУ, Херсон Галина Бахматова, ;

солдат ЗСУ, голова ГО “Рух переселенців України” Віталій Овчаренко;

волонтер, режисер фільму «Російська загроза», військовослужбовець, ГО «Нова Єдність» Олексій Бурмак;

голова ГО Perfect Art Group Олександр Цегольник;

голова ГО Культурна Асамблея Олександра Кирюшина;

ВГО “Бойківське етнологічне товариство» Олександра Пецкович;

Засновник ГО “ЗОРАКС” Едуард Чізар;

член наглядової ради «Національного українського молодіжного об’єднання» Олег Слабоспицький;

ГО «Бахмат» Володимир Березін;

керівник Програми розвитку громадянського суспільства УНЦПД Максим Лациба;

офіцер Збройних сил України Сергій Ісмагілов (*Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/zatverdzhennja-mirnoho-dohovoru-iz-rf-cherez-referendum-je-neprijjatnim-hromadski-aktivisti-zvernulisja-do-radi-ta-zelenskoho.html>). – 2026. – 23.02).*)

В Україні розпочалась підготовка до проведення виборів, які можуть відбутися разом з референдумом. У парламенті готують законопроект щодо проведення виборів в умовах особливого періоду та/або повоєнних виборів. Про це розповів перший заступник голови Верховної Ради Олександр Корнієнко, передає «Укрінформ».

«Ми працюємо, і законопроект буде внесено тоді, коли він буде справді якісно підготовлений. Наразі наше завдання вже в лютому представити його каркас: ключові положення та базові механізми», – сказав він.

У законопроекті регулюватимуться механізми для голосування військових, ВПО та українців, які вимушено опинилися за кордоном.

Також громадяни зможуть обирати місце для голосування без зміни місця реєстрації, оскільки на окупованих територіях лишаються мільйони українців.

За словами Корнієнко, окремо буде визначено механізм щодо регулювання медіа під час виборів використання Telegram, інтернет-реклами, стримінгових сервісів та інших месенджерів.

«Наше завдання – забезпечити якісний продукт. Водночас у межах переговорного процесу також порушуються питання можливого референдуму та, зокрема, варіанту його одночасного проведення з президентськими виборами. Про це говорять представники переговорної групи. Ми ж продовжуємо працювати й уважно стежити за розвитком подій», – зазначив Корнієнко.

Раніше голова ЦВК Олег Діденко повідомив про те, що чинне законодавство не передбачає організації голосування під час війни. Окремо він нагадав, що Конституція забороняє проведення парламентських виборів під час війни (*Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/parlament-hotuje-karkas-viborchoji-reformi-kornijenko.html>). – 2023. – 17.02).*)

Заступниця керівника ОП Ірина Мудра наголосила, що правосуддя у повоєнний період має стати ближчим і доступнішим до людини й міцнішим як інституція. Про це вона заявила під час конференції з питань правосуддя, передає кореспондент Укрінформу.

«Правосуддя має стати в першу чергу ближчим до людини і сильнішим як інституція. Адже після війни ми матимемо мільйони людських історій: втрачене житло, зруйнований бізнес, переміщення, травми, загибель близьких, поранення. І люди мають отримати

не якісь абстрактні обіцянки від влади, а мають отримати реальний правовий захист. Тому перший фокус – це доступ до правосуддя», – зазначила Мудра.

За її словами, це означає відновлення роботи судів на деокупованих територіях, нову більш логічну мережу місцевих судів, можливість дистанційного розгляду справ, цифрові сервіси, спеціальні процедури для воєнних справ, можливо відновлення військової юстиції.

«Суд не має бути випробуванням на витривалість. Люди не мають бути у квесті за правосуддям. Він має бути сервісом захисту прав», – наголосила Мудра.

Другий фокус для системи правосуддя, за її словами, полягає в ефективності і швидкості, тобто мова про інституційну спроможність. Адже після війни суди отримують величезне навантаження: воєнні злочини, відшкодування, інвестиційні спори, спори щодо відбудови, додала заступниця керівника ОП.

«Якщо система буде повільною, вона стане гальмом для відновлення країни. Тому ми говоримо в першу чергу про швидке заповнення вакансій суддів. Протягом 2024-2025 років був справді здійснений великий добір суддів у перші і апеляційні інстанції. Тільки указами Президента були призначені за два роки 607 суддів», – нагадала Мудра.

Ще один важливий фокус для системи правосуддя, який вона згадала, – це рівність перед законом.

«Після війни суспільство не прийме жодних недоторканих. Якщо вкрав на відбудові, відповідальність буде швидкою і публічною. Якщо хтось зловживає владою, посада, статус чи зв'язки не мають бути захистом. І це ключовий запит суспільства, на який правосуддя має дати відповідь», – зауважила представниця ОП.

Серед інших викликів вона також згадала довіру до судової системи та її відповідальність перед суспільством (*Укрінформ* (<https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4094625-v-op-nazvali-klucovi-vikliki-dla-sudovoi-sistemi-upovoennij-period.html>). – 2026. – 23.02).

Відбулось чергове засідання Керівного комітету Проєкту Європейського Союзу

«Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні (Право-Justice III)». Від ВККСУ участь у заході взяв заступник Голови Олег Коліуш.

Під час засідання керівництвом Проєкту було озвучено підсумки другого півріччя 2025 року: підтримка органів судової влади в межах діяльності компоненту «Судова реформа», а також здобутки в контексті інших компонентів Проєкту – «Реформа прокуратури та притягнення до відповідальності за міжнародні злочини», «Виконання судових рішень і захист прав власності», «Підтримка процесу євроінтеграції у секторі юстиції», «Боротьба з міжнародними злочинами».

З питань судової реформи виступили представники ключових судових інституцій, зокрема Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Державної судової адміністрації України.

Заступник Голови Комісії Олег Коліуш представив учасникам результати роботи ВККСУ за звітний період. Зокрема, йшлося про успішне проведення кваліфікаційних іспитів для кандидатів на посади суддів місцевих судів у липні – вересні 2025 року. Завдяки технічній підтримці Проєкту вдалося організувати одночасне тестування понад 300 осіб на двох локаціях. Він також повідомив про створення програмного забезпечення для автоматизації обміну даними з державними реєстрами та аналітичної обробки інформації про суддів і кандидатів. Участь представника ВККСУ у засіданні Керівного комітету Проєкту ЄС «Право-Justice» засвідчила відкритість Комісії до конструктивного міжнародного діалогу та її послідовну орієнтацію на реалізацію судової реформи за європейськими стандартами, що є важливою складовою виконання євроінтеграційних зобов'язань України (*Lexinform* (<https://lexinform.com.ua/podii/pidsumki-drugogo-pivrichchya-reform-u-sferi-yustitsiyi/>). – 2026. – 24.02).

6 лютого 2026 року у Вищій раді правосуддя відбулася презентація результатів діяльності служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя (СДІ) за рік роботи.

В. о. Голови Вищої ради правосуддя О. Кваша нагадала, що 6 вересня 2023 року було внесено законодавчі зміни, якими Закон України «Про Вищу раду правосуддя» доповнено главою 6. Ці зміни передбачили створення Служби дисциплінарних інспекторів для реалізації повноважень ВРП щодо здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів.

СДІ є самостійним структурним підрозділом у складі секретаріату Вищої ради правосуддя. До її складу входять дисциплінарні інспектори, керівник служби, його заступник та працівники, які здійснюють організаційне забезпечення діяльності. Служба розпочала роботу 23 грудня 2024 року та протягом року пройшла етап становлення й налагодження діяльності.

Оксана Кваша подякувала міжнародним партнерам, зокрема Проекту ЄС «Право-Justice», за послідовну організаційну підтримку у проведенні конкурсів, навчань і тренінгів для дисциплінарних інспекторів.

Секретар Великої Палати Верховного Суду С. Погрібний наголосив, що від принциповості, неупередженості та дотримання високих стандартів діяльності СДІ залежить довіра суддівського корпусу і суспільства до всієї системи дисциплінарної відповідальності суддів. Він підкреслив важливість збереження балансу між відповідальністю та гарантіями незалежності суддів для формування судової системи, якій довірятимуть громадяни.

Голова Комітету Верховної Ради України з питань правової політики Д. Маслов зазначив, що створення та функціонування СДІ є позитивним прикладом успішної імплементації законодавчих змін. Він запропонував провести презентацію діяльності Служби на базі Парламентського Комітету. Також Денис Маслов повідомив про роботу над законопроектами щодо вдосконалення дисциплінарних та інших процедур, а також щодо вдосконалення декларацій доброчесності суддів та сімейних зв'язків. Він нагадав, що стосовно цих законопроектів отримано висновок Венеційської Комісії, яка, зокрема вказала про доцільність обмеження кола осіб, які можуть звертатися зі скаргами щодо судді.

Керівник компоненту «Судова реформа» Проекту ЄС «ПРАВО-JUSTICE III» В. Чабан відзначив, що Україна успішно виконала одне з найскладніших завдань – створення Служби дисциплінарних інспекторів, що отримало позитивну оцінку в межах Плану Ukraine Facility. У звітах Європейської комісії також позитивно відзначено зусилля СДІ щодо опрацювання значної кількості дисциплінарних скарг. Він запевнив у подальшій підтримці ВРП, зокрема, в організації навчання дисциплінарних інспекторів.

Голова Конкурсної комісії з проведення конкурсу на зайняття посад керівника служби дисциплінарних інспекторів та його заступника, дисциплінарного інспектора Реда Мольєне наголосила, що ключовим завданням Комісії був добір найбільш компетентних і доброчесних кандидатів на принципах публічності, прозорості та об'єктивності, а також підкреслила важливість постійного навчання і міжнародного обміну досвідом для формування єдиної і сталої дисциплінарної практики.

Керівник служби дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя Тарас Кузик поінформував, що за період з 23 грудня 2024 року по 31 грудня 2025 року до Служби розподілено 21 921 дисциплінарну скаргу, з яких 10 896 – у яких на день початку роботи СДІ Дисциплінарною палатою не ухвалено рішення про відкриття дисциплінарної справи; 11 025 нових дисциплінарних скарг. Дисциплінарними інспекторами одноособово та Дисциплінарними палатами (за висновками дисциплінарних інспекторів) розглянуто 10 382 скарги, залишок нерозглянутих скарг становить 11 539.

Він звернув увагу на зростання кількості скарг у 2025 році на 36 % порівняно з 2024 роком, що створює ризики дотримання процесуальних строків.

Тарас Кузик зазначив, що виконано вимогу, передбачену програмою фінансової підтримки України від Європейського Союзу Ukraine Facility, відповідно до якої із залученням Служби дисциплінарних інспекторів до кінця IV кварталу 2025 року мало бути вирішено

20 % «старих» дисциплінарних проваджень (скарг), не розглянутих станом на 31 грудня 2023 року. Станом на 31 грудня 2025 року за участю дисциплінарних інспекторів розглянуто 2 741 скаргу, що становить 45 %.

Участь в заході також взяли члени Вищої ради правосуддя, дисциплінарні інспектори, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Конкурсної комісії з проведення

конкурсу на зайняття посад керівника служби дисциплінарних інспекторів та його заступника, дисциплінарного інспектора, а також представники міжнародних проектів і програм, громадянського суспільства (*Вища рада правосуддя* (<https://hcj.gov.ua/news/u-vyshchiy-radi-pravosuddya-prezentuvaly-rezultaty-richnoyi-roboty-sluzhby-dyscyplinarnyh>). – 2026. – 9.02).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

М. Барсук, суддя-спікер Північного апеляційного господарського суду

Суд настільки сильний, наскільки захищена його найслабша ланка

Кожного року звіт Європейської комісії дає нам шанс побачити себе ніби в дзеркалі. Якщо говорити про систему правосуддя, то там відображається не тільки те, як нас оцінюють ззовні, а й проблеми, які ми самі відчуваємо щодня.

Звіт, який ми отримали наприкінці минулого року – це одночасно і висновки, і дорожня карта. Він фіксує: українське правосуддя працює, тримається, реформується, але також балансує на межі виснаження.

Головний висновок однозначний – попри безпрецедентні виклики воєнного часу судова влада України демонструє стійкість та працездатність. Цифри говорять самі за себе: понад 4,5 мільйона справ щорічно, показники розгляду на рівні 95–98% у 2024 році, не зважаючи на звуження кадрового та матеріального наповнення.

Цифри, через які ми бачимо реальну картину роботи судової гілки влади вказують, що вона працює не завдяки, а всупереч – в умовах тотального браку кадрів та ресурсів. Коли люди доволі довго чекають на рішення, їхній гнів зрозумілий, але треба бути чесними: це не провина конкретного судді, який працює за чотирьох. Це проблеми системи, де структурне перевантаження фізично унеможливує швидке правосуддя.

Ще одна наша глибока проблема – знецінення роботи апарату та патронатної служби суду.

Це не просто «люди з паперами», це хребет системи правосуддя. Без кваліфікованого секретаря чи помічника процес зупиняється. Я знаю це з власного досвіду, бо з 2001 року сама проходила цей шлях. Тоді ми теж працювали на виснаження, але мали чітку мету і ми розуміли, що її досягнення є реальним. Статистика Господарського суду Києва (2006–2012 р.р.) вражає, бо понад 30 помічників стали суддями. Це була дієва модель: ти інвестуєш сили й час, а держава гарантує тобі кар’єрну перспективу. Саме цієї мотивації нам бракує сьогодні, щоб зберегти професіоналів у системі.

Що ми мали станом на кінець 2025 року? Сушу, але невтішну статистику: понад 2000 вільних судових посад і 1000+ пустих крісел в апаратах судів. Це означає, що там, де має працювати злагоджена команда, лишилися поодинокі працівники, які відповідають фактично за все одночасно: вони і реєструють пошту, і пишуть проекти рішень, і спілкуються з відвідувачами суду.

Час нарешті зламати хибне уявлення про роботу апарату та патронатної служби суду

Помічник судді – це не кур’єр для доручень, це юрист високого класу, який аналізує законодавство і закриває ліву частину завдань по справі. Секретар судового засідання, спеціаліст відділу документообігу суду – це

люди, які тримають на собі величезну кількість обов'язків. Суспільство вимагає від них ювелірної точності та аналітичного мислення, але по факту вони змушені працювати в умовах конвеєра, що фізично виснажує.

Єврокомісія висловлює серйозне занепокоєння щодо фінансування судової влади: бюджет на 2025 рік покривав лише близько 61% її потреб, у 2026 році ситуація не буде кращою. Недофінансування системи майже на 40% має прямі негативні наслідки для громадян. Це чийсь спір про майно, бізнес-конфлікт чи право на спадок, які залишаються нерозглянутими протягом тривалого часу.

Ми звикли говорити про незалежність суддів, але забуваємо, що суд – це єдиний організм, і він настільки сильний, наскільки захищена його найслабша ланка. У доповіді ВРП за 2024 рік чітко вказано: не можна вимагати незалежності від людей, які знаходяться на межі фінансового виживання. Помічники та секретарі мають доступ до найпотаємніших деталей справ: від комерційних таємниць корпорацій до доль людей і мільйонних активів.

І тут ми стикаємося з парадоксом. Довіряючи цим людям таємниці і долі, їхня праця оцінюється в 10–12 тисяч гривень. Це менше, ніж заробляє людина із середньо-спеціальною освітою, при тому, що від працівника суду вимагають вищої юридичної освіти.

Коли замість кар'єрного росту, юрист думає про фізичне виживання, система втрачає найкращих спеціалістів. Ми власноруч створюємо умови для негативного відбору кадрів, руйнуючи інституційну пам'ять системи правосуддя.

Рада Європи та GRECO наголошують: гідна оплата – ключовий антикорупційний бар'єр і передумова незалежності. Це інвестиція в національну безпеку: мінімізація ризиків монетизації інсайду. Захищений суддя без мотивованої команди не вирішить проблеми системи правосуддя.

Кадровий дефіцит і перевантаження спонукають до технологічних рішень – від ШІ для підготовки проектів рішень до спроб алгоритмічної оцінки справ. Система впроваджує Єдину судову інформаційно-

телекомунікаційну систему, «Електронний суд», онлайн-засідання. Однак будь-які технології залишаються лише інструментами, залежними від людини: секретарі вводять дані, працівники канцелярії супроводжують справи, фахівці перевіряють результати автоматизованої обробки. Автоматизація оптимізує процеси, але не замінить експертизу й не усуне дефіцит кадрів.

Технологічний прогрес і спокуса швидких рішень

Світовий досвід чітко попереджає, що ШІ не може замінити суддю, якому бракує часу. У судах він допустимий, як помічник, перекладач, навігатор, інструмент доступу до правосуддя, але не як той, хто формує рішення замість людини. Якщо суддя у своїй роботі стає залежним від непрозорого алгоритму, громадянин втрачає важливий елемент захисту – живе суддівське судження й совість.

Коли велика війна почалася, система не зупинилася не тому, що так написано в законі, а тому, що люди залишилися на місцях. Вони рятували сервери та справи, організовували роботу під час блекаутів та обстрілів, забезпечували безперервність судочинства. Вони довели, що право сильніше за хаос. За поточного рівня оплати праці утримати кваліфікованих спеціалістів майже неможливо, оскільки ринок ІТ та юридичних послуг пропонує їм зовсім інші умови. І так само зараз, коли ми переживаємо найважчу зиму війни (а в приміщеннях на роботі +12), система дає стабільний результат і справи розглядаються.

Європейські стандарти починаються з поваги до людей

За кожною цифрою у звіті стоять живі історії суддів, фахівців з організаційного та патронатного забезпечення правосуддя – людей, які працюють під сиренами, щодня проходять випробування втому та відповідальністю. Як суддя, я чітко усвідомлюю: без своєї команди я не можу бути ефективною. Жодне моє рішення не стане реальністю без їхньої кропіткої праці, тому їхні проблеми – це і мої проблеми, їхня перевтома – прямий ризик моєї помилки.

Інвестиція в організаційне та патронатне забезпечення суду – це пряма інвестиція в євроінтеграцію, у виконання критеріїв щодо ефективності правосуддя, дотримання строків та доступу громадян до суду. Збереження професійного ядра служби забезпечення діяльності суду – це тест на нашу інституційну

зрілість, за яким уважно стежать європейські партнери. Питання лише в тому, чи готові ми всі, як законодавці, уряд, судді, журналісти дивитися на суд не тільки, як на об'єкт критики, а як на спільну інвестицію у власну безпеку (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2026/02/16/8019399/>). – 2026. – 16.02).

I. Отрош, суддя Господарського суду міста Києва, кандидат юридичних наук

Непередбачувана «передбачуваність» від ВП ВС: новий стандарт відступу від правової позиції

У цій публікації ми проаналізуємо суспільно-політичні та юридичні підстави відступу ВП ВС від практики, сформованої у справі судді В. Усатого: передумови, мотиви, наслідки та що з цим робити далі.

Ні для кого не секрет, що незалежність судової влади активно знищується останні 12 років... Численні неурядові громадські організації, які розмножились в Україні в геометричні прогресії та за грантові кошти готові проводити безкінечні реформи судової системи, фактично, отримали контроль над цією системою. Одержуючи кошти від європейських держав та приватних фондів (а раніше і від USAID), вони займаються нічим іншим як особистим збагаченням та нарощуванням власного експертного «авторитету» для його майбутньої капіталізації (в першу чергу, у формі втручання у роботу суддів). Вони надають «тіньові звіти» європейцям, повідомляючи про необхідність чергової реформи (продовження/оновлення/повторення), адже завершення реформ означатиме припинення фінансування цих осіб з пониженою соціальною відповідальністю. А європейці їм щиро вірять, бо ніхто не надає іншої інформації на противагу.

Ми всі були свідками нещодавнього допиту на засіданні Тимчасової слідчої комісії ВРУ співзасновника та виконавчого директора однієї з таких ГО Фондації Dejure – М. Жернакова та 3 членів колишнього складу ГРД. Підставою виклику Жернакова було публічне звинувачення колишніми членами ГРД Жернакова у завчасному складанні списків

кандидатів, які мали потрапити до 4-го складу ГРД, та відповідно впливі на формування складу ради для отримання контролю над нею, а також у непрозорому фінансуванні ГРД та маніпуляціях Жернакова з грантами, наданими на роботу секретаріату ГРД.

Всі бачили аморальну поведінку цього «добросердечного» активіста, який зокрема заявив, що його Фондація сплачувала кошти за якісно виконану роботу деяким членам ГРД (які мають виконувати свою роботу на громадських засадах). Що саме малось на увазі М. Жернаков не пояснив. Але цей факт свідчить про явні корупційні ризики у діяльності членів ГРД, які є суб'єктами, на яких поширюється дія ЗУ «Про запобігання корупції».

Про рівень впливу цієї ГО на судову систему знає кожен юрист. Нагадаю, що 7 членів Фондації Dejure є членами ГРД. ГРД є, по суті, квазідержавним органом (з делегованими державою повноваженнями), який складається з представників декількох пов'язаних між собою громадських організацій та має визначену законом компетенцію у сфері формування суддівського корпусу: надання негативних висновків по добросердечності суддів/кандидатів у процедурі оцінювання відповідності посаді/конкурсах.

У стороннього спостерігача не раз виникав обґрунтований сумнів, що такі висновки складаються/не складаються/скасовуються на платній основі.

Саме члени цієї ГО активно подають дисциплінарні скарги на суддів, які чомусь

мають пріоритетність розгляду у членів ВРП; саме вони намагались “протиснути” законопроект щодо перевірки декларацій доброчесності суддів ВС з метою шантажу та контролю над судьями ВС.

Члени цієї ГО давно переступили межу свободи слова та вираження поглядів, здійснюючи цілеспрямоване переслідування певних суддів (викладаючи маніпулятивні пости для демонізації образу суддів, проплачуючи таргетну рекламу), постійну критику судових рішень, принижуючи авторитет судової влади та втручаючись у розгляд судами конкретних справ, та відповідно у незалежність суддів та забезпечення права громадян на справедливий суд.

Нещодавно М. Жернаков назвав Верховний Суд «конченим», оскільки йому не сподобалось рішення ВП ВС щодо поновлення на посаді судді. Професійних активістів не цікавить законність та обґрунтованість судового рішення. Вони мислять виключно категоріями власного інтересу, революційної доцільності та гаслом «гарний хлопець – активіст/поганий хлопець – той, хто критикує активіста».

Для активістів подібні висловлювання стали нормою. Такою ж нормою стало мовчання суддів, і в першу чергу, Верховного Суду, Вищої ради правосуддя, Ради суддів України. Причиною цього є:

- страх суддів втратити посаду;
- відсутність корпоративної етики («треба сидіти тихо – хай б'ють інших»);
- намагання деяких суддів зафрендитись з активістами з метою власного кар'єрного просування чи спокійного перебування на посаді (про таких суддів не пишуть публікації, їм не складають висновки ГРД, вони не забувають ставити лайки під постами Р. Маселка та М. Жернакова);
- зв'язок членів ВРП з активістами (перебування у складі ВРП професійного скаржника та вихідця з грантових активістів – Р. Маселка, що є нонсенсом та оксюмороном з огляду на статус та повноваження ВРП; явне для стороннього спостерігача перетворення ВРП на інквізицію та інструмент переслідування суддів (незаконні звільнення «неправильних»

суддів; втручання у приватне життя суддів; незаконне використання матеріалів НСРД з метою звільнення суддів, зокрема, ОАСКУ);

– переслідування більшістю членів Ради суддів власних кар'єрних інтересів замість опікування колективними інтересами судової системи тощо.

Наслідком цієї «імпотенції» судової влади у питаннях захисту власної незалежності є втрата авторитету та перехід під контроль професійних активістів. Колись боялись контролю над судьями зі сторони законодавчої/виконавчої влади – а зараз результатом «вдалих» реформ став контроль над судьями зі сторони невідомих юних активістів, які працюють на ниві відпрацювання іноземних грантів.

Явним прикладом впливу активістів на суддів ВС для стороннього спостерігача (як власне і кожного судді) є ухвалення 15.01.2026 ВП ВС рішення у справі № 990/62/24, в якому Суд відступив від нещодавно ним же сформованої правової позиції у справі судді В. Усатого (постанова від 13 червня 2024 у справі № 9901/198/20).

У цій справі ВП ВС визнала законним проведення пленарного розгляду ВККС питання щодо оцінювання відповідності судді посаді, скасувавши рішення КАС, прийнятого із застосуванням правового висновку ВП ВС у справі судді В. Усатого.

Не вдаючись до критики судового рішення (з огляду на суддівську етику), прослідкуємо ланцюг причинно-наслідкових зв'язків, які мали місце під час розгляду ВС справ щодо оцінювання суддів, та який є очевидним для будь-якого обізнаного стороннього спостерігача.

Досить довго існувала судова практика щодо законності проведення пленарного розгляду ВККС у процедурі оцінювання відповідності суддів посаді у випадку наявності висновку ГРД, незважаючи на імперативну норму щодо єдиного уповноваженого суб'єкту – колегії ВККС. Нагадаю, що вказана норма (пункт 20 розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1402-VIII) була змінена лише 30 грудня 2023 року, коли набрав чинності Закон України № 3511-IX.

13 червня 2024 ВП ВС у справі № 9901/198/20 (справа судді В. Усатого), здавалось, раз і назавжди поставила крапку у питанні суб'єкту проведення оцінювання суддів на відповідність займаній посаді. У цій постанові ВП ВС чітко обґрунтувала відступ від попередньої практики, зробивши висновок щодо незаконності пленарного розгляду ВККС у процедурі оцінювання відповідності судді за наявності висновку ГРД, вказавши що до внесення змін до закону (до 30 грудня 2023 року) виключно колегія ВККС мала повноваження оцінювати висновок ГРД та приймати остаточне рішення.

Нагадаємо також, що під час розгляду справи судді В. Усатого судді ВП ВС звертались до Науково-консультативної ради при Верховному Суді. Відповідні наукові висновки, які були підготовлені членами Науково-консультативної ради, знаходяться у публічному доступі за посиланням.

Очевидно, що 4 з 6 наукових висновків (д.ю.н., професора Заярного О. А., д.ю.н. Константого О. В., д.ю.н., професора Настюка В. Я. та к.ю.н., доцента Сморишинського В. С.) і були взяті до уваги суддями Великої Палати Верховного Суду під час розгляду справи та ухвалення рішення у справі № 9901/198/20.

Що відбулось далі?

А далі відбувся бунт та гвалт професійних активістів. Мали місце численні публікації у мережі фб, Українській правді та інших ресурсах щодо «зради» та неправильності рішення ВП ВС у справі судді В. Усатого. У цих публікаціях чітко прослідковуються заклики щодо реформи ВС та шантаж суддів ВС з метою впливу на прийняття наступних рішень КАС та ВП ВС в аналогічних справах, які перебували на розгляді ВС.

Яскравим прикладом була публікація 24.04.2025 на сайті інтернет-видання “Українська правда” (УП) під назвою “Верховний Суд на роздоріжжі: врятувати себе чи недоброчесних суддів”, авторами якої є Крейденкова В. В. (була членом 3 складу ГРД та Фондації DEJURE) та Волошин О. М. (член 3 складу ГРД та Громадської організації «Центр економічної стратегії»). Цього ж дня, у ВП ВС

мало відбутись судове засідання у справі судді Д. Баранова.

Критикуючи рішення ВП ВС у справі судді В. Усатого та вказуючи, що ВС наразі розглядає аналогічні справи щодо оцінювання суддів, зокрема справу за позовом Д. Баранова до ВККС – О. Волошин та В. Крейденкова зазначають, що «ВС стоїть на порозі свого оцінювання і суспільство уважно стежить за розглядом справ щодо недоброчесних суддів. Очевидно, що воно запам'ятає кожне рішення, яке дозволило залишитися на посаді недоброчесним суддям».

Ці «доброчесні» особи прямо вказують на наявність законопроекту щодо перевірки суддів Верховного Суду та що “фактичною новою причиною такої перевірки” є рішення Великої Палати Верховного Суду “у так званій справі судді Усатого, яке підірвало кваліфікаційне оцінювання 180 суддів”.

Публікація містить пряму погрозу від члена ГРД щодо надання оцінки членами ГРД рішення ВП ВС у відповідній справі за позовом Баранова Д. О. та у всіх пов'язаних справах щодо оцінювання суддів, які розглядаються ВС, – під час проведення майбутньої перевірки членами ГРД декларацій доброчесності та родинних зв'язків суддів Верховного Суду (що було передбачено законопроектом №13165). Тобто, активісти (і одночасно члени ГРД) дають зрозуміти суддям ВС, що вони не пройдуть перевірку декларацій доброчесності, якщо будуть виносити не «ті» рішення у справах щодо оцінювання суддів.

Надалі професійні грантові активісти надають «тіньові» звіти до Європейської Комісії, в яких наявна критика рішення ВС у справі судді Усатого та вказано про «можливість такого рішення «підірвати/зірвати процедури кваліфікаційного оцінювання за участю ГРД до грудня 2023 року».

Ми вже описували в окремій публікації питання щодо того, хто насправді стоїть за вимогами ЄС щодо судової реформи, а саме, про те, що вимоги та описані активістами «вигадані біди», викладені у тіньових звітах, отримують в наступному форму тверджень та рекомендацій у Звітах ЄК.

30 жовтня 2024 року Європейська Комісія презентувала Звіт у межах Пакета розширення

Європейського Союзу 2024 року, в якому зокрема, зазначено, що «Верховний Суд у червні 2024 року виніс рішення, яке відхиляється від попередньої практики та може ПІДПРАВИТИ процедури кваліфікаційного оцінювання за участю ГРД до грудня 2023 року».

У «Звіті щодо України за 2025 рік» від 04 листопада 2025 року зазначено: «Верховний Суд не скасував своє суперечливе рішення від червня 2024 року щодо кваліфікаційного оцінювання суддів, яке послабило роль Громадської ради доброчесності, а також ухвалив подальші рішення з питань добору суддів та дисциплінарної відповідальності суддів, які були піддані критиці з боку громадянського суспільства за відсутність послідовності та потенційний підрив судової реформи».

Тобто дослівно зацитовано те, що написали активісти у тінювих звітах.

В принципі, логічно, що донори довіряють звітам громадських організацій, яким надають фінансування для проведення реформ. Але ці організації явно користуються цією довірою для власних недоброчесних цілей.

Крім того, ніхто, на жаль, не надає альтернативне бачення чи спростування інформації, вказаної у тінювих звітах активістів: ні ВС, ні ВРП, ні Рада суддів України. Навпаки, вони, зазвичай, схвалюють подібні звіти та аплодують стоячи. Ніхто з цих органів не повідомляє ЄК, зокрема, щодо протиправного впливу активістів на суддів та їх відверті маніпуляції.

Саме так виглядала очевидна для всіх «суспільно-політична» картина, на фоні якої ВП ВС вирішила відступити від практики, сформованої у справі судді В. Усатого.

Як же ВП ВС мотивувала цей дивний для стороннього спостерігача відступ?

У постанові у справі № 990/62/24 ВП ВС виключно повторила правову позицію, яка мала місце до рішення у справі судді В. Усатого, але жодним чином не мотивувала сам відступ. Постанова містить єдине речення з цього приводу: «З огляду на наведене для забезпечення передбачуваності правозастосовчої практики Велика Палата Верховного Суду вважає

за необхідне відступити від попереднього висновку, викладеного у її постанові від 13 червня 2024 року у справі № 9901/198/20 (провадження № 11-5зai24)».

ВП ВС, фактично, не вказує жодних мотивів відступу від попередньої правової позиції, а виключно зазначає мету відступу – «для забезпечення передбачуваності правозастосовчої практики».

Тобто 1,5 роки застосовувався правовий висновок, викладений у справі судді Усатого (були ухвалені численні рішення КАС), і який мав належне та зрозуміле для будь-якого юриста та судді правове обґрунтування, адже відповідав імперативній нормі закону та науковим висновкам членів НКР при ВС; цей висновок був сформований за наслідком відступу від попередньої позиції ВП ВС, а потім ВП ВС вирішила, що треба знов повернутись до попереднього висновку за відсутності будь-якого юридичного обґрунтування такого відступу.

Законом, дійсно, не передбачено підстави відступу від правового висновку ВС, однак такі підстави неодноразово були описані ЄСПЛ та самим ВС у їх рішеннях.

ВС у своїх рішеннях (зокрема, у постанові ВП ВС від 04.09.2018 у справі № 823/2042/16) неодноразово зазначив, що з метою забезпечення єдності та сталості судової практики для відступу від висловлених раніше правових позицій Верховний Суд повинен мати ґрунтовні підстави: попередні рішення мають бути помилковими, неефективними або застосованими у цих рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку в певній сфері суспільних відносин або їх правового регулювання.

У рішенні від 18 січня 2001 р. у справі «Чепмен проти Сполученого Королівства» (Chapman v. the United Kingdom, заява N 27238/95) ЄСПЛ наголосив на тому, що «в інтересах правової визначеності, передбачуваності та рівності перед законом він не повинен без поважних причин відходити від своєї практики, напрацьованої у попередніх справах» (п. 70). У рішенні від 31 липня 2008 року у справі «Проценко проти Росії» (заява

№ 13151/04) та рішення від 23 липня 2009 року у справі «Сутяжник проти Росії» (заява № 8269/02) ЄСПЛ зазначав, що відступи від принципу правової визначеності виправдані не в інтересах правового пуризму, а лише в разі необхідності та за обставин істотного і непереборного характеру; з метою виправлення помилки, що має фундаментальне значення для судової системи.

Відповідно до Висновою КРЄС № 20 (2017) єдине застосування закону є визначальним задля принципу рівності перед законом. Окрім того, питання правових визначеності й передбачуваності є невід'ємною складовою верховенства права. У державі, яка керується принципом верховенства права, громадяни виправдано очікують, що до них будуть ставитися, як до всіх інших, та що вони можуть покладатися на попередні судові рішення в подібних справах, і таким чином громадяни можуть передбачати юридичні наслідки своїх дій чи бездіяльності.

Неодноразове ухвалення судових рішень, які суперечать одне одному, може створити ситуацію юридичної невизначеності, що спричинить зменшення довіри до судової системи, у той час як ця довіра є важливим елементом держави, що керується принципом верховенства права.

Зважаючи на викладене, для стороннього спостерігача є очевидними наступні моменти:

– відступ від сформованої практики у справі судді В. Усатого відбувався під явним публічним тиском професійних активістів, які неодноразово закликали до реформи ВС та оцінювання декларацій доброчесності суддів ВС;

– ВП ВС не навела жодного обґрунтування підстав такого відступу, а виключно повторила мотивування правової позиції, яка мала місце до рішення у справі судді В. Усатого;

– відступ від попередньої правової позиції не може мати на меті «забезпечення передбачуваності правозастосовчої практики», оскільки сам по собі відступ є порушенням принципу юридичної визначеності та відповідно передбачуваності судової практики, та може мати місце виключно у випадку

належного обґрунтування його необхідності, зокрема, наявності обставин істотного і непереборного характеру/з метою виправлення помилки, що має фундаментальне значення для судової системи;

– необґрунтовані належним чином відступи від раніше сформованої ВС правової позиції у цілому та конкретно у цій справі мають наслідком: зниження довіри громадян до суду; порушення передбаченого ст. 6 Конвенції права на справедливий суд; дискримінацію та поставлення суддів у нерівне положення у процедурі оцінювання – та, як наслідок, порушення гарантій незалежності суддів;

Що робити з незалежністю судової влади?

Оновлений Кодекс суддівської етики передбачає, що у ситуаціях, коли незалежність та авторитет судової влади під загрозою, судді мають право виступати на їх захист як на національному, так і на міжнародному рівнях (ст. 1).

У ситуації, яка склалась сьогодні із посяганням на незалежність судової влади в Україні, право судді виступати на захист авторитету судової влади має стати свідомим обов'язком.

З огляду на підривну діяльність професійних активістів та безперервне отримання ними донорських коштів від іноземних держав, зважаючи на відсутність активних дій щодо відстоювання інтересів судової влади зі сторони ВС, ВРП та Ради суддів України, з'їзд суддів має терміново ініціювати питання щодо звернення Ради суддів України до міжнародних інституцій, які опікуються питаннями незалежності судової влади, та до усіх іноземних донорів, які надають гранти ГО, які систематично підривають авторитет правосуддя в Україні, з повідомленням усіх обставин діяльності відповідних громадських організацій та закликом про припинення їх фінансування!

Кожен суддя, і в першу чергу ВС, повинен невідкладно звертатись з повідомленням про втручання у відправлення ним правосуддя зі сторони членів неурядових ГО у формі публікацій у ЗМІ та соцмережах, які містять явні

ознаки намагання схилити суддю до винесення конкретного рішення! Право громадськості на критику судового рішення ніхто не порушує, але якщо така критика містить явні погрози, шантаж, а тим паче, лунає від організацій, члени яких є членами ГРД, або пов'язані з ними, та які задіяні у процедурах оцінювання відповідних суддів/пишуть скарги на суддів – це свідчить про явне втручання у відправлення правосуддя, оскільки суддя очевидно ухвалює рішення, перебуваючи у стані страху за власну посаду.

Суддям треба брати приклад з адвокатської спільноти та їх активності щодо відстоювання своєї незалежності та попередження спроб грантових активістів провести реформування адвокатури.

Так 5 лютого 2026 року в Європейському парламенті у Брюсселі відбулася презентація дослідницького звіту, присвяченого українській адвокатурі в умовах війни.

Звіт «Національна асоціація адвокатів України в контексті верховенства права та європейської інтеграції» було підготовлено командою експертів американської некомерційної організації Armada Network, заснованої у 1987 році. Ключовим спікером заходу став Кріс Холзен, який 20 років очолював Міжнародний республіканський інститут в Україні (програма сприяння демократії, що фінансується США). Команда експертів проаналізувала оприлюднений Тіньовий звіт до розділу «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України і підготувала власний документ.

Як зазначено на сайті Національної асоціації адвокатів України:

«К. Холзен порушив тему конфлікту інтересів у середовищі громадських організацій, де, за його словами, існує взаємопов'язана екосистема структур, які підсилюють одна одну у коментарях і аналітиці щодо адвокатури. Він говорив про закриті експертні мережі та про ризик, коли адвокатура,

фінансування й оцінювання змішуються, а під прикриттям підзвітності може формуватися механізм інституційного «захоплення», а не реальної відповідальності. «Це ризикує стати інструментом політики, що, на нашу думку, є небезпечним. Це захоплення, а не підзвітність, і це екосистема громадських організацій, які фінансуються грантами», – резюмував експерт.

Щодо тіньових звітів «У Брюсселі занадто багато людей покладаються на обмежене коло осіб в Україні, які виконують роботу та аналіз, через що не отримують повного уявлення про те, що відбувається», – пояснив К. Холзен.

Грег Гарпер (колишній конгресмен США та професійний прокурор) представив напрацювання Armada Network як документ про українську адвокатуру та правову реформу в контексті вступу України до ЄС і поставив під сумнів доцільність надання ваги звітам, якщо вони спрямовані на підрив довіри до професії.

«Навіщо ви створюєте турбулентність для понад 70 тисяч членів (мається на увазі кількість адвокатів в Україні, які є членами НААУ), надаючи будь-яку вагу так званім тіньовим звітам, – ставить запитання Г. Гарпер. Цього має бути достатньо, щоб не втягуватися в пропагандистську війну, яку ведуть зовнішні групи. Ви не можете довіряти групам і публікаціям, метою яких є підрив довіри громадськості до професії. Ці зацікавлені й добре фінансовані зовнішні групи вдаються до маніпуляцій, майже не переймаючись правдою».

Ось так виглядає характеристика реальної мети та суті тіньових звітів та діяльності професійних активістів! І саме це повинні озвучувати європейським партнерам наші державні органи, ВС, ВРП та Рада суддів України, а не виконувати усі забаганки активістів задля збереження своєї посади чи інших “високих” цілей (*Судово-юридична газета* (<https://sud.ua/uk/news/blog/353044-nepredskazuemaya-predskazuemost-ot-vp-vs-novyy-standart-otstupleniya-ot-pravovoy-pozitsii>). – 2026. – 10.02).

В. Гвоздй, заступник голови Національної асоціації адвокатів України, керуючий партнер GOLAW, адвокат

Без консультацій з адвокатурою реформа конституційного інституту перетворюється на помилку

Своєчасні та ефективні консультації з НААУ щодо змін, які прямо впливають на професію адвоката, – це не побажання «цеху», а європейська вимога. Її прямо формулює Конвенція Ради Європи, яку Україна хоче, але наразі не може підписати через необхідність... євроінтеграції.

Йдеться про ч. 3 ст. 4 Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката, що була ухвалена 12 березня 2025 року: консультації мають стосуватися пропозицій уряду щодо змін у законодавстві, процесуальних та адміністративних правилах, які безпосередньо впливають на професійну діяльність адвокатів і регулювання професії.

Водночас через два місяці, 14 травня, в межах забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу Кабінет Міністрів затвердив Дорожню карту з питань верховенства права. Серед завдань – підготовка та ухвалення змін щодо адвокатури і її самоврядування з визначеним строком виконання (IV квартал 2026 року).

У Міністерстві юстиції, де очевидно орієнтуються на Тіньовий звіт до розділу «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України, вважають, що спочатку в Україні треба провести реформи в адвокатурі (виконати Дорожню карту), а потім вже займатися європейськими стандартами цієї професії (підписати і ратифікувати Конвенцію).

Такий підхід нашим міжнародним партнерам не зовсім зрозумілий. Хоча б тому, що в його основу покладено сумнівний документ.

Тіньовий звіт нещодавно став одним із предметів обговорення в Європейському парламенті, де презентували дослідницький звіт «Національна асоціація адвокатів України в контексті верховенства права та європейської інтеграції», підготовлений Armada Network. (американська некомерційна організація, заснована у 1987 році, яка з початку війни

у 2014-му системно працює з українським контекстом і залучає команду експертів для аналізу інституційної стійкості та довіри до інституцій у кризових умовах). Представлений нею звіт дав збалансовану картину, адже побудований на емпіричних даних: 60 сторінок аналізу та дані, зібрані більш ніж від тисячі респондентів (громадян, адвокатів, суддів, прокурорів, правоохоронців і представників самоврядування).

Зокрема, під час презентації неодноразово підкреслювали, що Тіньовий звіт підміняє логіку Дорожньої карти як політичної рамки вимогами детальної інституційної перебудови НААУ, тобто фактично виходить за межі того, що має робити «тіньова» звітність.

Серед зауважень також звучало, що твердження у Тіньовому звіті не підкріплюються доказами, документ ігнорує воєнні реалії та вже здійснені реформи. Окремо порушувалася тема закритих експертних мереж і конфлікту інтересів у середовищі громадських організацій.

Кріс Холзен, який 20 років очолював Міжнародний республіканський інститут в Україні, зокрема звернув увагу на те, що автори Тіньового звіту не звернулися до НААУ та не провели інтерв'ю з її представниками, а також не врахували низку практик, які реально існують у професійному середовищі. У ширшому контексті він пов'язав цю проблему з тим, що в Брюсселі, за його спостереженням, занадто багато людей покладаються на обмежене коло осіб та груп в Україні для виконання роботи й аналізу, через що формується неповне уявлення про стан інституції.

А те, що в Міністерстві юстиції взяли хибний в своїй основі Тіньовий звіт за дороговказ, прямо свідчить утворення за його ініціативою робочої групи з питань удосконалення законодавства у сфері адвокатури та адвокатської діяльності (постанова Кабміну від 12.01.2026 № 42).

Тут варто нагадати, що рішенням РАУ від 12.12.2025 №125 було затверджено Програму виконання Дорожньої карти щодо адвокатури, а також створено робочу групу, до складу якої увійшли представники органів адвокатського самоврядування, народні депутати з профільного комітету Верховної Ради, вчені, правозахисники та поважні міжнародні експерти з ССВЕ, адвокатур Франції, Литви, Чехії, Люксембургу. І на початку року вже відбулося її установче засідання.

Що ж стосується утвореної Мін'юстом альтернативної робочої групи, то на її чолі – керівництво Мін'юсту, а у складі – автори Тіньового звіту (члени громадських організацій і грантових проєктів). Народні депутати із подивом дізнавалися про свою участь у цьому форматі постфактум, а представників професії з Європи взагалі не запрошували до роботи. Від НААУ (організації, яка єдина в Україні вправі представляти адвокатів перед державними органами, і яка визначена як співвиконавець Дорожньої карти) долучили лише одного фахівця.

Але якщо ми говоримо про правила допуску до професії, стандарти, дисципліну, підзвітність і будь-які інші елементи регулювання (таку рамку задає Дорожня карта), то легітимність і якість рішень забезпечує не «майданчик під конкретну політичну потребу», а консультаційна процедура з тією інституцією, яку держава

визнає професійною асоціацією адвокатів. Саме тому я неодноразово наголошував: держава не може замінювати мандат професійної асоціації паралельним процесом і потім видавати результат за позицію адвокатури. Коли замість професійного майданчика створюють адміністративний, а участь самоврядування зводять до формальності, це підміна консультацій.

Отже формат, запроваджений Мін'юстом, не може розглядатися як повноцінний і легітимний майданчик для напрацювання рішень.

І це не питання «хто тут головний». У реформах правосуддя ми не маємо права помилятися. Держава має працювати з уже запущеним професійним процесом і допомагати йому: забезпечувати належний політичний та процедурний супровід, синхронізацію з іншими органами, проходження необхідних урядових процедур. У такій логіці й має діяти Міністерство юстиції, якщо його мета – якісний результат, а не підпорядкування адвокатури державі. Бо у Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо сформульовано, що адвокатура є незалежною від органів державної влади, але держава створює належні умови для діяльності адвокатури.

Це і є практичний сенс європейського стандарту, який ми вже взяли за орієнтир і в Дорожній карті, і в Конвенції (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2026/02/18/8021425/>). – 2026. – 18.02).

О. Гарань, професор НаУКМА, науковий радник Фонду «Демократичні ініціативи»

«За народною ініціативою»? Так це ще Медведчук намагався зробити

Наскільки обґрунтованими є припущення про можливість президентських виборів і референдуму вже у травні з огляду на воєнний стан і відсутність мирної угоди. Чи може українська влада юридично та політично ініціювати виборчий процес без припинення бойових дій, і які наслідки це матиме для легітимності результатів?

Референдум у період воєнного стану прямо заборонений Конституцією. Чинне законодавство

(хоч і не в Конституції) містить заборону на одночасне проведення виборів і референдуму. Теоретично, 226 голосів – і можна змінити і закон, і Виборчий кодекс. Але уявіть, яких надзусиль це вимагатиме. Адже проблема полягає в політичних і технологічних ризиках. Поєднання різних форм волевиявлення в один момент створює сприятливий ґрунт для маніпуляцій, політтехнологій і розмивання відповідальності, що неминує вдаряє по легітимності результатів.

Уявіть, яких надзусиль це вимагатиме.

Загалом, можливості для ініціювання референдуму з боку президента або Верховної Ради є вкрай обмеженими. Вони не можуть просто взяти й оголосити референдум без чітких підстав. Такими підставами можуть бути, наприклад, зміни до Конституції, які відповідно до Основного Закону потребують затвердження на референдумі, або питання зміни території України – суто в бік її збільшення, а не зменшення.

Інший формально можливий шлях – референдум «за народною ініціативою». У 2013 році до цього механізму намагався вдатися, хто б ви думали? – Віктор Медведчук, який хотів, зокрема, узаконити Митний союз з Росією. Конституція передбачає, що для такого референдуму необхідно зібрати не менше трьох мільйонів підписів громадян у різних регіонах України (кампанію Медведчука вдалося процесуально і технологічно завалити). В умовах воєнного стану, коли такі підписи зазвичай збираються в публічних місцях, сама ідея видається, щонайменше, сумнівною – як з практичного, так і з легітимізаційного погляду.

У цьому контексті варто поставити просте запитання: для чого референдум може бути потрібен чинній владі? Один із можливих мотивів – перекладання відповідальності за можливі поступки Росії на український народ. У разі, якщо влада піде на складні рішення, наприклад, щодо відведення українських військ з неокупованих територій Донбасу, референдум може бути використаний як інструмент легітимізації таких кроків.

У такому сценарії президент зможе апелювати до суспільства за такою логікою: «Я приношу вам мир, обирайте між миром і війною». Якщо ж це поєднати з виборчим процесом, формується образ «миротворця», який стає ключовим елементом передвиборчої кампанії. Тому не можна виключати, що у президента з'являється зацікавленість провести вибори, і, можливо, референдум без реального припинення бойових дій. Але виникає логічне запитання: як знімати воєнний стан, якщо війна

триває? Навіть у разі підписання перемир'я ніхто не може гарантувати його тривалість.

Чи можемо ми в таких умовах одразу відмовитися від режиму воєнного стану? Очевидно, що ні. При цьому воєнний стан створює для чинної влади надзвичайно сприятливі умови для домінування у виборчому процесі. Можливості інших кандидатів будуть істотно обмежені – як у доступі до медіа, так і в організації кампаній.

Якщо говорити про період після завершення війни, варто згадати домовленості, досягнуті наприкінці 2023 року в межах діалогів Жана Моне, які проводили структури, афілійовані з європейським парламентом. У цих діалогах брали участь усі парламентські фракції України, і було погоджено, що вибори мають відбутися не раніше, ніж через шість місяців після завершення війни.

Формально Конституція передбачає коротші строки – місяць на оголошення виборів і два місяці на виборчу кампанію. Але очевидно, що Основний Закон не міг передбачити реалій повномасштабної війни. Саме тому більшість експертів сходяться на думці: мінімальний підготовчий період має становити, щонайменше, пів року. Йдеться про відновлення реєстру виборців, організацію голосування за кордоном, а також проблему недовіри до електронного голосування через Дію. Україна вже мала досвід втручання в сервери Центральної виборчої комісії у 2004 році, що стало одним із чинників Помаранчевої революції. Додаймо до цього необхідність забезпечити участь у голосуванні майже мільйона військовослужбовців... І масштаб викликів стає очевидним.

Теоретично до цього всього можна готуватися. Але на практиці інституційної спроможності провести справжні, повноцінні демократичні вибори сьогодні не існує. Водночас політична зацікавленість у їхньому проведенні зростає – передусім, з боку чинної влади, яка розраховує скористатися умовами короткої кампанії та обмеженої конкуренції для перемоги (*Українська правда* (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/haran/699445122c92f/>). – 2026. – 17.02).

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

УДК 342.71(477)

DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.6.11>

Пархоменко М. М., Литвак В. А. Легалізація множинного громадянства в Україні: аналіз законодавчих змін 2025 року. *Нове українське право*. 2025. № 6. С. 88-95.

Стаття присвячена аналізу правової природи та сучасних тенденцій розвитку інституту множинного громадянства в Україні в умовах глобалізаційних процесів і трансформації конституційно-правових підходів до визначення статусу особи. З огляду на суттєві міграційні зміни, спричинені повномасштабною збройною агресією РФ, а також ухвалення у 2025 році нового законодавства у сфері громадянства проблема набуває особливої актуальності. У статті розглядаються ключові чинники, що зумовили перегляд традиційної концепції «єдиного громадянства», аналізуються правові наслідки запровадження контрольованої моделі множинної належності до громадянства, а також оцінюються її потенційні переваги, ризики та вплив на систему національної безпеки, публічної влади та правового статусу громадянина. У роботі досліджується правове регулювання множинного громадянства як комплексного конституційно-правового інституту, що охоплює порядок його набуття, збереження та припинення, а також аналізуються нормативні зміни, зумовлені потребою адаптації українського законодавства до сучасних міграційних процесів, викликів національній безпеці та міжнародно-правових тенденцій. У межах дослідження розкриваються теоретичні підходи до розуміння феномену множинного громадянства, порівнюються моделі регулювання, застосовувані в різних державах, оцінюється їхній вплив на формування політико-правового статусу особи в Україні. Стаття є спробою комплексного аналізу сучасних підходів до правового врегулювання множинного громадянства в Україні в умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій і глобальних міграційних процесів. У фокусі уваги перебувають як теоретичні засади

цього інституту, так і практичні наслідки ухвалення нового законодавства, зокрема його вплив на конституційні принципи, систему державного управління, національну безпеку та правовий статус громадян. Стаття спрямована на виявлення ключових проблем, що виникають у процесі впровадження моделі множинного громадянства, і обґрунтування можливих напрямів удосконалення правового регулювання в цій сфері.

УДК 342.25

DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.6.12>

Пузирний В. Ф. Особливості функціонування та правового регулювання діяльності органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану. *Нове українське право*. 2025. № 6. С. 96-101.

Стаття присвячена правовому аналізу особливостей функціонування та регулювання діяльності органів державної виконавчої влади в умовах воєнного стану. Актуальність теми зумовлена сучасними геополітичними викликами, зокрема тривалим воєнним станом в Україні, що спричинив значні трансформації інституційної структури публічної влади. Констатується фрагментарність наявних досліджень, де домінує секторальний або практично орієнтований підхід, і обґрунтовано необхідність системного доктринального осмислення еволюції правового статусу та компетенцій органів виконавчої влади в екстремальних режимах. Наголошено на фундаментальному принципі поділу влади та його трансформації під час воєнного стану, коли відбувається тимчасова централізація повноважень на користь виконавчої гілки з обов'язковим збереженням парламентського та судового контролю. Обґрунтовано, що навіть в умовах воєнного стану верховенство права та поділ влади залишаються основами

конституційного ладу, а обмеження прав можливі лише в межах пропорційності та необхідності. Аналізуються особливості функціонування органів виконавчої влади, зокрема розширення повноважень Президента, Кабінету Міністрів та військових адміністрацій. Проведено порівняльно-правовий огляд міжнародного досвіду: Сполучених Штатів Америки (Insurrection Act, War Powers Resolution, справа “Ex parte Milligan”), Франції (régime d'état d'urgence, висновки Державної ради щодо шкідливості пролонгації надзвичайних режимів), Ізраїлю (тривалий надзвичайний стан з 1948 року та судовий контроль за пропорційністю), Великобританії (Civil Contingencies Act та відмова від абсолютної виконавчої дискреції). Особлива увага приділена доктринальним аспектам, зокрема доктрині необхідності, роз-межуванню rule by law та rule of law, а також парадоксу воєнного стану, який не повинен створювати «правові чорні діри». Резюмується, що ефективність виконавчої влади у кризових умовах можлива лише за збереження фундаментальних елементів поділу влади й орієнтації на швидке відновлення конституційного порядку.

УДК 342.25:352(477)(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-4-1>

Буга В. В., Куракін О. М., Рибалкін А. С. Конституційні засади функціонування місцевого самоврядування в Україні. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 4. С. 5-12.

Стаття присвячена всебічному аналізу конституційних засад функціонування місцевого самоврядування в Україні, яке розглядається як ключовий елемент системи публічної влади та важливий інститут громадянського суспільства. У дослідженні визначено основні принципи місцевого самоврядування, які включають систему умов, гарантій та принципів, що забезпечують автономію територіальних громад у вирішенні питань місцевого значення. Розглянуто наукові підходи до трактування сутності та структури

місцевого самоврядування, його юридичної природи, історичного розвитку та відносин із державними органами. Особливу увагу приділено аналізу подвійного адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування, які виконують як власні, так і делеговані повноваження. З'ясовано роль конституційних норм, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та положень Європейської хартії місцевого самоврядування у формуванні сучасної моделі муніципальної влади. Висвітлено значення таких принципів, як демократія, децентралізація, відкритість, публічна відповідальність і громадська участь для ефективного функціонування територіальних громад. Акцентовано увагу на тому, що місцеве самоврядування є одним із ключових механізмів реалізації народовладдя, сприяє гармонійному розвитку територій і слугує важливою основою для укріплення демократичного політичного режиму. Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення законодавства та практик муніципального управління із врахуванням європейських стандартів і сучасних викликів.

УДК 342.7:614.2

DOI: <https://orcid.org/0000-0001-9162-4836>

Скалецька З. С. Забезпечення соціальної справедливості в реалізації права на охорону здоров'я: конституційні підходи під час воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 1. № 91. С. 269-265.

У статті досліджується конституційно-правовий аспект забезпечення соціальної справедливості у сфері реалізації права на охорону здоров'я в умовах воєнного стану. Проаналізовано положення статті 49 Конституції України, яка гарантує право кожного на безоплатну медичну допомогу, та виявлено суперечність між конституційними приписами й практикою їх реалізації через фінансування Програми медичних гарантій, що залежить від бюджетних можливостей. Аргументовано, що формальне закріплення безоплатності не гарантує фактичної рівності

доступу до медичних послуг, особливо в умовах збройної агресії. У дослідженні розглянуто зміст поняття «соціальна справедливість» у контексті права на охорону здоров'я, зокрема крізь призму міжнародних документів – Декларації Генеральної Асамблеї ООН 2019 року про універсальне охоплення послугами охорони здоров'я та Цілей сталого розвитку ООН. Узагальнено практику Європейського суду з прав людини, яка підтверджує, що політика в сфері охорони здоров'я належить до межі розсуду держави, але водночас покладає на неї обов'язок забезпечувати доступність послуг для найбільш вразливих груп населення. Особливу увагу приділено проблемам доступу до медичної допомоги під час війни: руйнування медичної інфраструктури, загроза життю медичних працівників, обмежені можливості надання первинної та спеціалізованої допомоги, брак ресурсів та нерівність у доступі між різними категоріями населення. Аргументовано, що забезпечення соціальної справедливості в умовах війни вимагає пріоритетного захисту найбільш уразливих категорій – мешканців прифронтових територій, внутрішньо переміщених осіб та медичних працівників. Зроблено висновок, що реалізація конституційних гарантій права на охорону здоров'я можлива лише за умови поєднання юридичних, фінансових і соціальних механізмів, які мають адаптуватися до реалій воєнного стану. Новизна дослідження полягає в обґрунтуванні того, що соціальна справедливість у сфері охорони здоров'я повинна розглядатися як критерій розподілу ресурсів та як засіб мінімізації нерівності у доступі до медичних послуг у кризових умовах.

УДК 340.1

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.31>

Олюха В. Г. Використання штучного інтелекту в законотворчій діяльності з урахуванням підходів ЄС. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 1. № 91. С. 213-219.

Стаття присвячена визначенню можливості використання систем штучного інтелекту для підготовки проєктів законів Верховною Радою України. Національні парламенти країн-членів ЄС поступово запроваджується використання систем штучного інтелекту для забезпечення різних напрямів їх діяльності, в тому числі для виконання допоміжної функції при підготовці проєктів законів. Зроблено висновок про те, що Верховна Рада України поки що не застосовує системи штучного інтелекту у своїй законотворчій діяльності оскільки спеціальний закон щодо його використання у нашій країні відсутній. В той же час, прийняті у ЄС Artificial Intelligence Act, Рамкова конвенція Ради Європи про ШІ, права людини, демократію та верховенство права (CETS No. 225) закладають основні напрями його використання в тому числі і у роботі з підготовки законопроєктів. На основі аналізу досвіду ЄС встановлено, що в сучасних умовах системи штучного інтелекту ШІ можуть виконувати допоміжну функцію при проведенні роботи з підготовки законопроєктів. Його допоміжна роль в українських реаліях може полягати у такому: аналіз узгодженості законодавчих пропозицій з іншими нормативно-правовими актами, в тому числі з актами ЄС; рекомендації щодо змін законодавства на основі виявлених прогалин, проблем та взаємодії з іншими законами; попередні варіанти текстів для подальшого опрацювання; покращення регулювання та впровадження політики цифрової готовності; виявлення невідповідності чинного законодавства нормам актів ЄС, судовій практиці ЄСПЛ. Запропоновано використання систем штучного інтелекту при виконанні допоміжних функцій у підготовці законопроєктів українським парламентом здійснювати у відповідності до принципів, визначених у Етичних керівних принципах для надійного штучного інтелекту (Ethical Guidelines for Trustworthy Artificial Intelligence) та Рамковій конвенції Ради Європи про ШІ, права людини, демократію та верховенство права (CETS No. 225). Доводиться, що передача функції підготовки законопроєктів від парламентарів до систем ШІ наразі є передчасною, оскільки за таких

умов системи ШІ можуть бути віднесені до систем з високим ступенем ризику. Тому згідно з вимогами Artificial Intelligence Act вони мають бути розроблені та вдосконалені таким чином, щоб фізичні особи могли контролювати їх функціонування, що в сучасних умовах не можливо. Також таке застосування порушуватиме принцип верховенства права, принцип поваги до людської автономії, принцип людської гідності та індивідуальної автономії, що буде створювати перешкоди для імплементації положень актів ЄС у національну правову систему.

УДК 342.7

DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.48.202>

Кравчук С. Вплив метавсесвіту на права людини: теоретико-правові питання юрисдикції, відповідальності та забезпечення прав у віртуальних світах. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. 2025. № 4(48). С. 202–212.

У статті досліджуються правові виклики, пов’язані з розвитком метавсесвіту як нового цифрового середовища, яке кардинально змінює способи взаємодії людини з інформацією, простором і правом. В умовах становлення цифрового простору, який нині характеризується іммерсивністю та інтерактивністю, виникає нагальна потреба у переосмисленні традиційних доктрин права, нових регуляторних підходів. Акцент зроблено на теоретико-правових аспектах юрисдикції, відповідальності та забезпечення прав людини у віртуальних світах, зокрема з огляду на трансформацію уявлень про тілесність, суб’єктність і приватність. Метавсесвіт, що інтегрує елементи доповненої, віртуальної та змішаної реальності, створює нові форми правовідносин, які не охоплюються традиційними підходами до регулювання. У роботі з’ясовується, наскільки наявні національні та міжнародні правові механізми спроможні забезпечити належний захист прав і свобод користувачів, які стають учасниками цифрових взаємодій, зокрема через свої

аватари. Обґрунтовано актуальність розробки електронної юрисдикції та можливість формування модельного кримінального кодексу метавсесвіту, що мав би врегулювати питання відповідальності за віртуальні правопорушення. Дослідження спирається на системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-юридичний і прогностичний методи, що дозволило розкрити проблему як у контексті прав людини, так і крізь призму цифрового публічного простору. Діалектичний метод використано для аналізу суперечностей, системний аналіз для вивчення предмета дослідження як цілісної структури, прогнозування – для передбачення майбутніх викликів. Зроблено висновок, що без чіткого розуміння правового статусу цифрових особистостей, принципів юрисдикції у метавсесвіті та механізмів реалізації відповідальності неможливо ефективно захистити права користувачів.

УДК 340.1

DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.48.271>

Матвєєва Ю. Проблемні аспекти застосування технологій штучного інтелекту у процесі здійснення правосуддя. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: “Юридичні науки”. 2025. № 4(48). С. 271-278.

Зазначається, що реалізація Конституції України, яка була розроблена в умовах миру та загалом була розрахована на мирний розвиток суспільних відносин, зумовила пошук нових правових засобів та інституційних механізмів. Відповідно, на розвиток конституційних положень було прийнято низку нормативно-правових актів, що визначають порядок правового регулювання, покликаний забезпечити виконання державою покладених на неї завдань в умовах війни. Наголошено, що чинна наразі Конституція України потребує вдосконалення в повоєнний період у напрямку визначення особливостей правопорядку після здобуття перемоги, тобто у перехідний період, посилення гарантій прав і свобод громадян, зміцнення системи стримувань і

противаг у механізмі держави, визначення особливості функціонування держави в умовах надзвичайного стану, розвитку держави в умовах здобуття членства в ЄС.

УДК 342.7(477)

DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.17>

Бабій Р. В. Інститут бізнес-омбудсмена у вимірі конституційної економіки: доктринальні та праксеологічні аспекти. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Вип. № 01. Ч. 1. С. 113-117.

У статті здійснено комплексний доктринальний та праксеологічний аналіз конституційно-правового забезпечення діяльності бізнес-омбудсмена в Україні у контексті конституційної економіки. Автор виходить з того, що у сучасному світі відбувається трансформація і модифікація класичного інституту омбудсмена, що, насамперед, проявляється у появі нових моделей та розвитку його функціональної спеціалізації щодо захисту окремих категорій суб'єктів конституційно-правових відносин, що обумовлено внутрішніми потребами та національними інтересами держав, необхідністю посилення захисту найбільш вразливих у правовому відношенні верств чи груп населення або використання можливостей омбудсмена щодо захисту прав людини в окремих сферах життєдіяльності. Таким інститутом для України є бізнес-омбудсман. Стверджується, що поява інституту бізнес-омбудсмена є свідченням кардинальної зміни уявлень про механізми правового захисту. У парадигмальному вимірі інститут бізнес-омбудсмена є інструментом подолання монополії судового захисту як єдиного легітимного способу відновлення прав шляхом утвердження багаторівневої моделі, де правовий вплив реалізується через рекомендації, soft law, репутаційний тиск, медіацію. Це свідчить про трансформацію конституційного принципу верховенства права від суто формально-юридичного до процедурно-комунікативного розуміння. Доводиться, що бізнес-омбудсман займає особливе місце у парадигмі «доброго

врядування», що інституціоналізує принципи підзвітності, прозорості, ефективності; виступає індикатором зрілості адміністративної культури держави; поєднує правові й управлінські механізми регуляції економічних та пов'язаних із ними відносин. Враховуючи це, робиться висновок, що парадигмально бізнес-омбудсман – це не стільки інструмент контролю, скільки інструмент корекції управлінських дисфункцій та усунення недоліків та наслідків поганого публічного адміністрування бізнес-сфери. Розглядаються основні фактори виникнення інституту бізнес-омбудсмена. На основ цього доведено, що генезис інституту бізнес-омбудсмена є результатом сукупної дії різнорівневих детермінуючих позитивних і негативних історико-культурних, політико-правових, соціально-економічних та ідеологічних чинників, що формувалися історично та інституційно в процесі трансформації сучасних держав і правових систем. Йдеться не про одноразовий політико-правовий акт, а про закономірний етап еволюції публічно-правових механізмів захисту прав людини, зумовлений ускладненням соціально-економічних відносин, кризою класичних інструментів адміністративного та судового захисту, зміною ціннісних орієнтирів публічної влади тощо. Таким чином, інститут бізнес-омбудсмена постає як похідний інститут, детермінований усім попереднім розвитком суспільного життя.

УДК 342.7

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.4.3>

Басалаєва А. В. Концептуальні засади конституційного права громадянина на участь в управлінні державними справами в наукових дослідженнях вчених зарубіжних країн. Право.ua. 2025. № 4. С. 18-23.

У статті розглянуто основні концептуальні підходи до розуміння участі громадян в управлінні державними справами, сформульовані в працях Carole Pateman, Robert A. Dahl, Jane J. Mansbridge, Aileen Kavanagh та Ran Hirschl. Проаналізовано теоретичні та інституційні аспекти такої

участі в демократичних країнах, зокрема її роль у забезпеченні легітимності влади та конституційної стабільності. Окрема увага приділена еволюції концепції участі громадян в управлінні державними справами: від класичних моделей представницької демократії до сучасних форм співуправління, судового конституціоналізму та міжінституційної співпраці. Зроблено висновок, що право громадян на участь в управлінні державними справами є системоутворювальним елементом конституціоналізму та потребує подальшого розвитку в умовах цифрової трансформації та глобальних політичних викликів.

УДК 342.7:342.5+340.12

DOI: <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2025-5-2>

Мельник Ю. П. Принцип пропорційності як засіб логіко-юридичного обґрунтування обмеження прав людини та громадянина під час воєнного стану. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2025. № 5. С. 8-14.

У статті здійснено комплексне дослідження принципу пропорційності як засобу логіко-юридичного обґрунтування обмеження прав людини та громадянина в умовах правового режиму воєнного стану, осмислення принципу пропорційності не лише як формальної вимоги впровадження законодавчих обмежень прав людини і громадянина відповідно до норм конституційного чи міжнародного права, але й як концептуальної логічної моделі, що дозволяє забезпечити внутрішню несуперечливість, юридичну легітимність та необхідну межу втручання держави у сферу прав людини. Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентними викликами, які постають перед демократичними правовими системами в умовах воєнного стану, коли держава змушена одночасно забезпечувати національну безпеку та виконувати приписи Конституції і вимоги міжнародних стандартів у сфері прав людини. Метою проведення дослідження є теоретичне обґрунтування принципу пропорційності як логічної моделі правового мислення, яка уможливує виявлення співмірності між цілями держави та наслідками для особистих

прав і свобод людини та громадянина. В статті розкрито значення пропорційності у системі принципів верховенства права як гарантії демократичного порядку. Встановлено, що структура принципу пропорційності складається з трьох взаємопов'язаних елементів: наявності легітимної мети, необхідності обмеження та його співмірності щодо досягнення публічно значущого результату. Обґрунтовано, що саме ці компоненти є логіко-юридичними критеріями, які дозволяють уникнути свавільного або надмірного обмеження прав у період збройного конфлікту. Аргументовано, що при введенні обмежень прав людини і громадянина в період воєнного стану застосування принципу пропорційності до зазначених обмежень означає не заперечення самих обмежень, а їх раціоналізацію та легітимацію через алгоритм логічної аргументації: легітимна мета – придатність – необхідність – балансування – правова визначеність – тимчасовість. У цьому контексті принцип пропорційності постає як концептуально необхідний механізм для оцінки легітимності, доцільності та необхідності тимчасових обмежень прав людини та громадянина.

УДК 342.4(477)

DOI 10.33663/2524-017X-2025-16-46-52

Крусян А. Р. Проблеми реалізації Конституції України: аналіз і рішення. Альманах права. 2025. Вип. 16. С. 46–52.

У статті аналізуються основні проблеми реалізації Конституції України, а також визначаються конституційно-правові засоби їх вирішення. Як методологічний інструментарій дослідження зазначеної проблематики авторка розкриває зміст, форми, механізм та мету реалізації Конституції України. Визначаються основні проблеми, що негативно впливають на ефективність реалізації Конституції України, якими є дефекти в конституційно-правовому регулюванні, серед яких виокремлюються та аналізуються такі, як колізії, прогалини, недоліки змістовно-юридичного структурування тексту Основного Закону та юридичних констукцій конституційно-

правових норм. Обґрунтовується, що важливим елементом механізму якісної та результативної реалізації Конституції є вдосконалення і постійний розвиток конституційного законодавства. Визначається, що на ефективність реалізації Конституції України впливає своєчасність оновлення її тексту відповідно до конституційно-правових реалій. Звідси робиться висновок, що передусім у повоєнний період важливою буде модернізація Конституції України. Тому для ефективної реалізації Конституції України необхідним є усунення дефектів у конституційно-правовому регулюванні, постійний розвиток конституційного законодавства та своєчасне оновлення, модернізація Конституції України – нормативної основи утвердження та розвитку України як демократичної, правової держави, повноправного члена європейського співтовариства.

УДК 347.72:338.24 (438)

DOI: <https://doi.org/10.63341/2786-491X-2025-2-17>

Соколова К. Досвід Польщі стосовно організації моніторингу правового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2025. Т. 5. № 2. С. 17-35.

Метою дослідження було з'ясувати, як у Польщі реалізується контроль правового гарантування науково-технічної та інноваційної діяльності. Були розглянуті законодавчі акти Республіки Польща, Німеччини та Франції. У статті проаналізовано, як у Польщі реалізується моніторинг ефективності правових норм через цифрові інструменти (зокрема, Відкрита система фінансування, Урядовий центр законодавчої діяльності), ex-ante та ex-post оцінки, а також за допомогою публічних консультацій і прозорості законодавчого процесу. Представлено інституційну модель, що передбачає координацію між органами державної влади, науковими установами та незалежними аудитором, зокрема Верховною контрольною палатою. Здійснено порівняльний аналіз підходів до правового забезпечення

науково технічної та інноваційної діяльності у Польщі, Україні, Франції та Німеччині. Проаналізовано рейтинги країн у Глобальному індексі інновацій за 2024 рік, відповідно до якого Німеччина посідає 9 місце, Франція – 12, а Польща – 40. На основі проведеного аналізу сформульовано низку практичних рекомендацій щодо імплементації елементів польського досвіду в українське правове поле, зокрема запровадження цифрових механізмів моніторингу, податкових стимулів для бізнесу та створення інституційної інфраструктури підтримки інновацій. Визначено, що впровадження комплексної моделі правового забезпечення, подібної до польської, може сприяти посиленню ефективності державної інноваційної політики України та її гармонізації з європейськими стандартами. Практичне значення дослідження полягає у розробці чіткого алгоритму впровадження в Україні європейського досвіду організації моніторингу правового забезпечення науково технічної та інноваційної сфери з метою підвищення ефективності національної інноваційної політики.

УДК 340.132

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.60.349161>

Степанова Т. В. Принцип цифрової доступності правосуддя. *Правова держава*. 2025. № 60. С. 9–16.

У статті досліджується принцип доступності правосуддя, а також обґрунтовується потреба у виділенні принципу цифрової доступності правосуддя як окремого самостійного принципу судочинства. Підкреслено, що принципи правосуддя є фундаментальними засадами судової діяльності, які визначають її зміст, мету та межі, забезпечують законність, справедливість, ефективність і довіру суспільства до судової системи. Окремо розглядається сутність цифрової доступності як закономірного результату розвитку судової системи та трансформації суспільства в інформаційну епоху. Цифрова доступність правосуддя формується під впливом об'єктивних соціальних і технологічних змін, що

характеризуються глобалізацією, підвищеною мобільністю громадян, збільшенням обсягу правових спорів та появою нових правових ризиків, зокрема кіберзлочинів і цифрових правопорушень. У статті показано, що цифрова доступність правосуддя забезпечує оперативний і безперешкодний доступ до судових послуг, що передбачає можливість подання позовних заяв, скарг та інших процесуальних документів в електронній формі, отримання своєчасної інформації про стан справи та результати розгляду. Вона сприяє персоналізації процесуальної інформації, надаючи кожному учаснику процесу змогу отримувати дані, що стосуються саме його справи, у зручному форматі та з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб. Доводиться, що цифрова доступність правосуддя не є частиною загального принципу доступності, а виступає самостійним принципом судочинства, що відповідає сучасним тенденціям розвитку правової системи, технологічному прогресу та новим соціальним викликам.

УДК 342.7:004

DOI: <https://doi.org/10.24144/2663-5399.2025.1.04>

Попович Т. Четверте покоління прав людини: змістовне наповнення в умовах цифрового суспільства. Конституційно-правові академічні студії. 2025. № 1. С. 28-35.

Стаття присвячена дослідженню концепції четвертого покоління прав людини в контексті сучасних викликів цифрового суспільства. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення традиційної генераційної класифікації прав людини, розробленої К. Васаком, у зв'язку з появою принципово нових форм правовідносин, де об'єктом виступають дані та інформація в цифровому форматі. Метою дослідження є проведення теоретико-правового аналізу концепції четвертого покоління прав людини у контексті визначення її змістовного наповнення в умовах цифрового суспільства. У статті використано системний підхід, порівняльно-правовий, структурно-функціональний та прогностичний методи. Проаналізовано

обмеження традиційної тригенераційної класифікації, зокрема її євроцентристський характер та неврахування культурного різноманіття правових традицій. Розкрито дуальний характер впливу цифровізації на систему прав людини: модифікацію традиційних прав та виникнення принципово нових викликів. Досліджено структуру четвертого покоління прав людини, що включає цифрові та соматичні права. Визначено специфічні характеристики цифрових прав людини, що відрізняють їх від попередніх поколінь: специфічний об'єкт правовідносин – інформація та дані у цифровому форматі; реалізація через цифрові технології. У статті звернено увагу на етичні дилеми, пов'язані з розширенням каталогу прав людини, зокрема потенційний конфлікт з традиційними релігійними та моральними нормами. Констатовано, що формування четвертого покоління прав людини відображає кардинальні зміни в характері суспільних відносин під впливом цифрових технологій. Ця трансформація вимагає не просто доповнення існуючої системи прав, а її якісної переконфігурації з урахуванням нових форм соціальної взаємодії та ймовірних викликів і загроз, обумовлених природою цифрового простору. Зроблено висновок про необхідність збалансованого підходу до розвитку четвертого покоління прав, що поєднує правові, етичні, технологічні та соціальні аспекти для забезпечення захисту людської гідності в умовах стрімких цивілізаційних змін.

УДК 34:316.776.23-048.66](477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-4-01>

Мисливий В. Синергія запобігання дезінформації: від правосвідомості до правотворчої діяльності. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2025. Вип. 4. С. 6–12.

Дезінформація розглядається як загроза безпеці та правопорядку, що підриває довіру до демократичних інституцій. Запропоновано концептуальну модель запобігання їй через правові чинники. Обґрунтовано комплексний підхід, що поєднує когнітивні, поведінкові й інституційні

елементи правового регулювання. Центральним суб'єктом протидії визначено людину, адже саме її правосвідомість, праворозуміння, культура й активність інтегруються в правотворчий процес, формуючи синергію правових якостей. Така

взаємодія підвищує довіру до офіційних джерел, створює прозорий інформаційний простір і реалізується через партнерство держави, громадянського суспільства та кожного індивіда в поєднанні з розвитком правової освіти.

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 2 (141) 2026

(01 лютого -28 лютого)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 26.02.2026.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,73.
Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.